Эхэ һайхан нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯАД ҮНЭН

1921 оной декабриин 21-һээ гаралтай

Бүгэдэ арадай газетэ

1993 ИЮЛЬ 7
Зунай дунда (морин) һарын 18
СРЕДА
Гарагай 4
№ 125 (18739)
газетын сэн: захилай — 50 мүн., Халсаатэ сэн

К. ИЛЮМЖИНОВ: «ГҮЙСЭДХЭХЫ ЗАСАГАЙ БАЙГУУЛАЛТА ХУБИЛГАГДАА...»

Манай республикын 70 жэлэй ойн баярта олон айлшад буугаа юм. Тэдэнэй — нэгэн — Хальмаг Республикын Президент Кирсан Николаевич Илюмжинов. Тэрэнэй ябуулдаг реформонууд, юрэнхыдөө бүхы ажал хэрэгүүдынь Хальмагтахи мүнөөнэй байдал республикымнай арад зондо һонирхолтой байгаа еһотой гэжэ бодомжолоод, интервью абаха хүсэлэнтэйгөөр яһала ябагдаа. Гэбэшье К. Н. Илюмжиновэй Улаан-Үдэдэ нэгэ сүүдхын туршада байлга ехэ хөөрсэгэнөотэй, сүлөөгүй байжа, арбаад лэ минутын туршада хоорэлдэжэ үрдинэн байнабди. Өөр тухайнь хэлэхэ болоо һаа, ородоор үгэ хүүртэ бэрхэ, түргэн хүдэлсэтэй гэжэ ажаглагдаа.

— Хальмагтахи байдал тухай. Байгша оной апрелинин 11-дэ Хальмагай түрүүшын Президентые һунгалга одоошье бодотоор үнгэргэгдөө һэн. 1991 ондо энэ һунгалтые үнгэргэхэ гэһэн аад, хэрэг болзоогүй бэлэй. Юуб гэхэдэ, засагай хоер һалаа — хуули зохеон гаргалгын ба гүйсэдхэхын — зуришэлдөөд байна бшуу. Гэбэшье эсэсэй эсэсэ Хальмаг Республикын Верховно Совет энэ һунгалтые үнгэргэхэ гэһэн шиндхэбэри декабрь һарада гаргаба. Апрель һарада болохоео байгаа һунгалта хүрэгэр үшео уды, энэ хугасаа соо худхаа-баряа һааб даа. Москвашье һаад түбэг ушаруулха, өөһэдөөшье республикымнай Верховно Совет ба Министрнүүдэй Совет ехэ эдэбхигүй, һунгалта үнгэргэхэ дурагүй байха. Хальмаг орсн уг гарбалаараа гурбан отог болон хубаардаг. Засаг зургаанай зүгһөө отогуудай, мүн үндэһэ яһатанай хоорондо хемороо үүдхэхэ ушар үзэгдөө. Юундэ би бэзэн тушаа дэлгэрэнгыгээр хоорэнэбиб гэхэдэ, апрелинин 11-дэ Президентээр намайе һунгахадань, олон орёо асуудалнуудые — яһатанай, отогуудай, засагай һалаануудай — шиидхэхэ баатай бологдоо һэн.

Гүйсэдхэхы засагта ехэхэн эрхэ түлөөлэлгэнүүдые үгэхын, һунгалтын урда тунхаглаһан программаяа нэбтэрүүлхын тула (Хальмагай арад зон ажабайдалай шэнэ замай түлөө дуугаа үгөө гээд мэдэрэгдээ һэн), апрелинин 12-һоо эхилжэ нэн түрүүн политическэ байгуулалтые хубилгаха захалаа һэм. Юундэб гэхэдэ, энээнһээ эхилээгүй һаа, экономическа реформонууд хаанашье бодотоор нэбтэрүүлэгдэхэгүй һэн шуу. Нигэжэ республикын Верховно Советһээ эхилгдээ. Манай Верховно Советэ тэрэ үедэ 230-аад депутат байгаа. Хүдөөдэ районуудай, хотын Советүүдэй олон депутат бии агша һэн. Республикын Министрнүүдэй Советэй һүүлэй хоер жэлэй шиидхэбэринүүдые хараад, шэнжэлээд үзэхэдэм, хахадынь гү, али хахадһаа ехэнхинь республикын Верховно Советэй комисси ба комитедүүдээр тогтоогдоһон, болюулагдаһан байба. Зай, яажа Верховно Советые усадхахаб? Бэлэн бэшэ һэн. Тиимэһээ депутат бүхэнтэй хөөрэлдэжэ, хүдэлжэ захалаа һэм. Хүдөө ажахын хүдэлбэрилэгшэд — совхозуудай директорнууд, захиргаануудай ноёд бултадаа шахуу аграрнигуудай партиие бүридхүүлдэг, Хальмаг Республикын арадай депутатууд бэлэй, тиимэһээ Верховно Советые партийно-ажахын актив гээд нэрлэдэгнай дэмы бэшэ бэлэй. Өөрынгөө туһамаршадта хандажа, депутат бүхэнние хиналта дороо абахыень гүйбаб. Республикын Верховно Советэй хүтэлбэрилэгшэдтэй хоөрэлдэжэ, өөһэдөө өөһэдыгөө тарааха гээшэ хүдэлмэри ябуулха гээд хэлсээ бэлэйбди. Гэбэшье тэдэнэр хэлэһэн үгэдөө хүрэбэгүй, удахагүй һунгалтын һүүлээр Президентдэ эсэргүү кампаний үүдхэжэ эхилбэ. Нигэжэ би эдэнэртэй хатуушагаар хөөрэлдэхэ баатай болоо һэм. Хоер дурадхал сруулаа: республикын Верховно Совет ба Президент зуришэлдөөл һаа, депутатуудта ажаһуудалай ямаршье һайн үлүүсэ эрхэ нүхэсэл гэжэ байхагүй, үгышье һаа, республикын Верховно Совет өөһэдөө өөһэдыгөө тараажа, тушаалнуудаа орхихо, тиигэбэл үгеэ ойлголсодог, хүнгэлэлтэнүүд үгтэдэг болохо. Эдэнэр ухаандаа эдэ бүгэдые сасуулжа, олзотойень шэлээ һааб даа. Республикын Верховно Советэй сессиин урда тээ бүхы газетэ, радио, телевиденеэр үгэ хэлэжэ, депутат бүхэнние магтажа эхилбэб. Ямар һүбэлгэн, түрүү бодолтойб, демократи хүгжөөхын тула хэды ехэ юумэ хээ гээшэб! Миний туһамаршад эдээнһээ интервьюг абаа. Арад зон энэ үйлэ хэрэгые ойлгожо ядаа: хуушанай еһо гурим баримталдаг депутадые юундэ түрүү бодолтой гэхэ болооб?! Удаань би республикын Верховно Советэй Түрүүлэгшые дуудаад, үглөөнэй 10 сагта сесситэй хамта митинг эхилхэ гэжэ дуулгабаб. Тэрэмни ехэ һүрдөө бэлэй: ямар митинг, юундэ? «Верховно Соведые дэмжэһэн митинг болохо» гэжэ һанааень тэгшэлээ һэм.

Нээрээшье, үглөөнэй 9 сагта демократууд сугларба. Эдэнэр урдань республикын Верховно Советэ эсэргүүсэдэг бэлэй, харин мүнөө эдэнние дэмжэһэн, магтаһан үрэа-лозунгнуудые барижа ябаа. Үлеэдэг инструментнүүдэй оркестр үйлсэдэ наадажа байгаа. Нимэ оршон тойрондо депутатууд республикын Верховно Советэй байшан руу орожо, тэндэнь Национальна ансамбль хүгжэм хангюурдажа, юрэдөө, нимээр Хальмагай Республикын Верховно Советэй һүүлшын сесси эхилээ һэн. Би өөрынгөө Хандалга уншабаб. Президентдэ эсэргүү бүлэгэй нэгэ хүтэлбэрилэгшэ юу-хээ ойлгожо, бодожо үгэ хэлэхэдээ, республикын Верховно Совет өөһэдөө ооһэдыгөө тарааха ёнотой гээд һанамжалаа. Нигэжэ депутатууд тускай тогтоол абажа, элдэб хэмжээнэй бүхы Советүүдые усадханабди гэжэ мэдүүлбэ. «Илюмжинов республикынгаа Верховно Соведые тараагаа» гэһэн тобшолол ямаршье үндэһэгүй гэжэ Р. И. Хасбулатовай эльгээһэн комисси мэдэрээ һэн.

Гүйсэдхэхы засагай байгуулалта хубилгагдажа, 5 министерство байгуулагдаа. Ехэ шанга журам гурим хэрэгтэй гэжэ мэдэрэгдээд, бүхы хүтэлбэрилэгшэд, совхозой директорнууд хүрэтэрөө, гансал Президентын тогтоолоор баталагдадаг болобо. Мүнөө хадаа Худалдаа наймаанай кодекс баталаабди. Дасан дугангуудые гүрэнтэй холбожо, санаартанһаа бүридэһэн бүлэгые Президентын дэргэдэ байгуулха хүсэл бии. Буддын христиан шажангуудай гуламтануу һэргээгдэнэ, саашадаа мусульман шажанда анхарал хандуулагдаха. Хальмагта байрлахыень Далай-ламые урижа, политическэ талаар эрхэ нүхэсэл зохеохо һанаатайб. Элдэб партинуудай хүтэлбэрилэгшэдые урижа, хамта эбтэй хүдэлхэл һаа, хүдэлэе гээд дурадхааб. Ноед ябаһан, түшаалһаа бууһан зон ерэжэ, ямар нэгэ ажал, туршаал үгыт гэжэ гуйдаг. Эдэнэр баһал гэр бүлэнүүдээ тэжээхэ зэргэтэй гэжэ ойлгожо, «Бюрократ-Калмыкия» гэһэн акционернэ бүлгэм байгуулаад, портфель бараад ябадаг байһан зонние тэндэ оруулааб. Һара бүри банкет түхеэржэ, тэдэнние хүндэлдэгби, тиимэһээ эдэнэр намда муу һанажа ябадагүй. Би Республикын Президент бэшэ, Хальмагай корпорацийн президент гээшэб гээд бэеэ тоолодогби. Юуб гэхэдэ, Хальмагай бүхы зон — Президентһээ эхилээд, нэгэ фирмын гэшүүд болонобди, тиимэһээл олзо оршын түлөө бултадаа хабаадаха, шармайха еһотойби. Залуушуулнай сүлөө сагаа һонирхолтойгоор үнгэргэдэг. Һүүлэй үедэ гэмтэ ябуулганнуудай тоо 22 процентээр бага болоо юм.

— Ямар орео шухала асуудалнуудаа дайралданаб?

— Бэрхэшээлнүүднай бултанайхидал адли. Гэр байра дуталдана гэхэ мэтэ. Июлинин эсэстэ-августын эхеэр «Президентын 100 үдэр» гэһэн һаиндэр түсэблэгдэнэ. Энэ баяр ёололдо бэлэг болгожо, түрүүшын компьютернэ заводнай ашаглалгада туршаагдаха, түрүүшын продукция — 300-гаад мониторнуудые бүтээн гаргаад байха ёнотой. Арһа элдүүрилгын ба бусад мини-заводууд тэндэмнай баригдана. Налог татабари туршаа хэлэхэ болоо һаа, Хальмагтаа офшорно зоно хэрэглэнэбди. Нигэжэ олон ондоо налогууд болюулгадажа, салинһаа гансал 3 процентын налог абтадаг юм.

— Хүтэлбэрилхы кадрнуудые яажа шэлэнэбта?

— Энэ ехэ хүндэ хүшэр асуудал. Зоние шэлэжэ, хүтэлбэрилэгшэд болгожо табихадаа, алдуушье хэгдэнэ. Жэшээнь, хоер хүнние түрмэдэ һуулгаха баатай бологдоо һэн. Москвэда хамта һуралсаһан нүхэдөө уринаб, нигэжэ республикымнай Гадаадын гүрэнүүдтэй харилсаха Министерствые МГИМОдо хамта һураһан нүхэрни толгойлоо. Аха дүүнэртээ найдадагби.

— Монгол туургата залуушуулай 3-дахи фестивалние Таниие мүнгэ зөөреэр хангаха гэлсэнэ...

— Би олон хэмжээ ябуулганнуудые мүнгөөр тэдхэдэгби. Жэшээнь, баяар Калининградта болохоео байгаа «Золотая антилопа» гэһэн кинофестивалние гэхэ мэтэ.

— Һайнта даа. Амжалта хүсэнэбди.

И. ГОМБОИН хөөрэлдэбэ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: К. Н. Илюмжинов журналистнуудтай уулзалгын үедэ.
С. БАЛДУЕВАЙ фото.

ШАГНАЛ

Буряад литература хүгжөөлгэдэ габьяатай байһанайнь түлөө республикын Верховно Советэй Президиум 1993 оной июниин 22-ой Зарлигаар уран зохеолшо **Йөжанов** Балдан Насановичта **«Буряад Республикын арадай уран зохёолшо»** гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэ олгобо.

Буряад литература хүгжөөлгэдэ габьяатай байһанайнь түлөө республикын Верховно Советэй Президиум 1993 оной июниин 22-ой Зарлигаар **«Буряад Республикын арадай поэт»** гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэ олгобо гэбэл:

Байминов Шагдар Дашеевичтэ — поэт,

Чимитов Гунга Гомбоевичто — поэт.

Хэблэлэй талаар габьяатай байһанайнь, удаан саг соо аша үрэтэйгөөр хүдэлмэрилһэнэйнь түлөө республикын Верховно Советэй Президиум 1993 оной июниин 22-ой Зарлигаар **«Буряад Республикын Сослой габьлата хүдэлмэрилэгшэ»** гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэ олгобо:

Коротаева Александра Степановнада — «Правда Бурятии» газетын редакцийн корреспондент.

Лабарова Лариса Волотовнада — «Бурятия» газетын редакцийн таһагые даагша.

Николаев Владимир Евгеньевичта — «Правда Бурятии» газетын редакцийн таһагые даагша.

Тулуев Климент Дашеевичтэ — «Бурятия» газетын өөрын корреспондент.

Усольцева Татьяна Трофимовна — «Бурятия» газетын редакторай орлогшо.

Искусствые хүгжөөлгэдэ габьяатай байһанайнь түлөө республикын Верховно Советэй Президиум 1993 оной июниин 22 ой Зарлигаар **«Буряад Республикын арадай артист»** гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэ олгобо гэбэл:

Архипова Анна Сергеевнада — Буряадай гүрэнэй оперо болон баледэй академическэ театрай концертмейстер.

Бабуев Олег Дамдиновичта — Хоца Намсараевай нэрэмжэтэ гүрэнэй буряад драмын академическэ театрай артист.

Бочиктоев Дамбадугар Доржиевичта — Хоца Намсараевай нэрэмжэтэ гүрэнэй буряад драмын академическэ театрай артист.

Ринчинов Чимит Дарижапвичта — Хоца Намсараевай нэрэмжэтэ гүрэнэй буряад драмын академическэ театрай артист.

ИТАР-ТАСС һүүлэй мэдээсэл

МОСКВА. Гүйсэдхэхы засагай түбэй федеральна зургаануудай түшаалтадай болон харюусалгата хүдэлмэрилэгшэдэй, мүн тэрэшэлэн Россин Федерацийн Президентын захиргаанай болон Министрнүүдэй Советэй — Россин Федерацийн правительствын аппарадай хүтэлбэрилэгшэдэй ба түшаалтадай предприятинуудай, эмхи зургаануудай ба эрхэтэдэй мүнгөөр, үгышье һаа, ошохоёо байһан гүрэнэйнь мүнгөөр албанай хэрэгээр харинн гүрэнүүдтэ ошохо ябадалые Россин Федерацийн Президент Борис Ельцин хориһон байна. Эдилгэ абаха ябадалтай тэмсэхэ зорилгоор нимэ зарлиг гаргаа юм.

Россин Федерацийн ба гадаадын гүрэнүүдэй зохихо зургаануудай хоорондохи хэлсээнэй үндэһөөр гү, али Россин Федерацийн улаахоорондын хэлсээнүүдэй еһоор албанай хэрэгээр заагдаһан хүнүүдэй харинн гүрэнүүдтэ ошохо гээ һаань, зүбшөөгдэхэ гээд Зарлиг соонь тэмдэглэгдэнэ.

Гүрэнэй нюусануудые мэдэхэ хүнүүдэй хубиин хэрэгээр Россиһаа ошохоео һаа һаань, хиналта шангадаха гээд Россин Федерацийн Ахалгүйе сахиха министерствэдэ заагдаһан байна.

МОСКВА. Россин Федерацийн Президент Борис Ельцин ФРГ-гэй канцлер Гельмут Коль хоер хүдэлмэрийн хэрэгээр уулзаха тухай хэлсэнхэй. Июлийн 11—12-то Эрхүү шадар уулзахаар тухайлагдана гээд Россин Федерацийн Президентын хэблэлэй албан мэдээсээ һэн.

МОСКВА. 1993—1995 онуудта дотоодын хэрэгүүдэй зургаануудые материально-техническэ талаар хангалгын программые бэелүүлхын тулада 3882,4 миллиард түхэриг хэрэгтэй болохо байна. Мүрдэлгын зорилгонуудые мүнөөнэй хэмжээгээр бодото дээрэнь бэелүүлхэ арга олгохо хэрэгсэлнүүдээр МВД-гэй зургаануудые зэбсэгжүүлхэ гээд Министрнүүдэй Советэй Президиумэй заседани дээрэ баталан абтаһан документ соо хараалагдана. Мүнөө дээрээ «хуули гурим сахидаг зургаанууд техникээр хангагдасын талаар гэмтэ эмхидхэлнүүдтэ һураггүй булигдана» гэжэ дотоодын хэрэгүүдэй министр Виктор Ерин онсолон тэмдэглээ һэн.

ЕКАТЕРИНБУРГ. Россин Президент Борис Ельцинэй тоонто нютаг — Свердловско область Ураалай Республика болоообди гэжэ соносхоһон байна. Нютагай Совет һаяхан нимэ шиидхэбэри абаа гэжэ Россин телевидени мэдээсэнэ. Шэнэ статустай болоходонь, Россин Федераци Ураалай регионой аша туһада анхаралаа ехээр табиха бээ гэжэ депутадууд тооло-но.

МОСКВА. «Черноземье» гэжэ экономическа эблэлдэ нэгэдэһэн хара хүрьһэтэ областьнуудай захиргаануудай гулваанар ба Советүүд Россин хүтэлбэрилэгшэдтэ хандажа, ургуулагдаһан ургаса хүряахадамнай туһалыт гэжэ гуйгаа һэн. Тус эблэлдэ ородог Воронежско, Орловско, Курска, Липецкэ, Тамбовско областьнууд ургаса хүряалгын хэрэгтэй хэмжээнэй техникээр, түлишэ-тоһодолгын материалнуудаар, мүн техникэ, запас частьнуудые худалдажа абаха мүнгэй зөөреэр дуталдана гээд документ соонь тэмдэглэгдэнэ. Хүдөө нютагуудые машинаар, хэрэгсэл түхеэрэлгэнүүдээр, түлишэ-тоһодолгын материалнуудаар, электрын эльшэ хүсөөр хангадаг промышленна предприятинууд аймшагтай ехэ үнэ сэнгүудые тогтооно. Правительствын тогтооһон нэмэлтэ түлбэри болон урьба финансова зургаанууд һаламжануудые банкнууд орооно, саг соонь түлэнэгүй.

УНШАГТЫ, ТАНИЛСАГТЫ:

2-дохи нюурта. «Хойшолуулашагүй шухала асуудал» — нацинуудай политикын ба нацинууд хоорондын харилсаануудай талаар республикын Верховно Советэй комитедэй түрүүлэгшэ Д. Т. Цыремпиловэй 1993 оной июниин 3-да Буряад Республикын Верховно Советэй сесси дээрэ хэһэн элидхэл.

3-дахи нюурта. «Магтанаб шамаяа, Буряадни...» — һайндэрэй хэмжээ ябуулганнуудаа һониной тусхайта корреспондентнүүдэй бэшэһэн репортаж.

4-дахи нюурта. Соёлой һонин. Спорт. Дэлхэйн һониной дээжэһээ.

Республикын нинслэл хото Улаан-Үдэдэ ойн баярай хүндэлэлдэ зорюулагдаһан хэмжээ ябуулганнуудһаа хэгдэһэн фото-репортажтай 3-дахи нюурта танилсагты.

Республикын Верховно Советтэ

Президентын дэргэдэхи түлөөлэлгэтэ эмхи

Республикын Верховно Советэй ээлжээтэ сесси дээрэ Россин Федерацийн Президентын дэргэдэхи Буряад Республикын Саг үргэлжын түлөөлэлгэтэ эмхи байгуулха тухай Дүрим баталгаа. Тус Дүримэй еһоор, түлөөлэлгэтэ эмхи хадаа Буряад Республикын засагай зургаанай түлөөлэлгэтэ ба гүйсэдхэхэ байгуулалтануудай Россин Федерацийн Верховно Советдэй, Президентэй, гүрэн түрэтэй харилсаануудые хангаха болоно.

Россин Федерацийн ба манай республикын Хуулинуудтай зохилдуулан, түлөөлэлгэтэ эмхи хадаа Россин Федерацийн хуули зохеон гаргалгын дэдын зургаануудай шиидхэбэринүүдые, Президентын Зарлиг ба захиралтануудые, Буряад оронние социально-экономическа, соёлой талаар хүгжөөлгын асуудалаар Россин Федерацийн правительствын Тогтоолнуудые бэлдэлгэ, баталагада нүлөөлхэ, Москвадахи дэдын зургаанууд эдэ шиидхэбэринүүдые хэр дүүргэнэб гэжэ хинаха еһотой.

Саг үргэлжын түлөөлэлгэтэ эмхине хуулита еһоор томилогдоһон республикын Министрнүүдэй Советэй Түрүүлэгшын орлогшо толгойлно. Буряад Республикын Министрнүүдэй Советээр томилогдодог нэгэ орлогшо тэрээндэ байха еһотой. Бусад түшаалнуудта кандидатуранууд Саг үргэлжын түлөөлэгшэ эмхиин толгойлогшын дурадхалаар республикын Министрнүүдэй Советдэ баталагдадаг.

Саг үргэлжын түлөөлэлгэтэ эмхи хадаа республиканска бюджедһээ мүнгэ зөөреэр хангагдадаг, Россин правительство ба Россин Федерацийн Президентын захиргаан тэрээндэ ажалайнь эрхэ нүхэсэлнүүдые зохеодог, байха юм.

Республикын Верховно Советэй хэблэлэй түб.

РЕСПУБЛИКЫМНАЙ *ажалай үдэр*

ХАЛУУН ХАҺАНЬ ОРОБО

Хориин хамтын ажахын (урдань Хориин совхоз байһан) хонишод эдэ үдэрнүүдтэ «сагаан алта» суглуулха харюусалгатай ажалаа эхилбэ. Эндэ мүнөө жэлдэ 13 мянган толгой хонидой ноо-һон хайшалагдажа, абтахаар хараалагдана. Директор С. Ш. Жамсуевай мэдүүлһэнэй еһоор, эдэнэр байгша ондо шухала кампанидаа түгэс бэлэдхэлтэй хүрэжэ ерээ. Мүнгэ зөөриин, запас хэрэгсэлнүүдэй луталдажа, бэрхэшээлтэй байдалай хэды тохеолдосшье һаань, инженерно-техническэ албанай хүдэлмэрилэгшэд бүхы арга боломжоео хэрэглэн, ноо-һон хайшалха пункт, электрохайшанууд ба бусад түхеэрэлгэнүүдээ түгэс заһабарилжа дүүргэһэн байха юм.

Үсэгэлдэр эндэ түрүүшын отарын хонидой ноо-һон хайшалагдаба.

Манай корр.
Хориин аймаг.

ХҮНГЭН СЭНГЭЭР

Тулюур байдалтай хүнүүдые али болохоор дэмжэхэ, туһалха дуратай нигүүлэсхы сэдьхэлтэйшүүл бии гээшэ. Улаан Хэрээһэнэй бүлгэмэй Буряадай отделениин харгалзалга доро байдаг 142 хүн 50 килограмм айраг гүрэнэйхиһөө доогуур сэнгээр һаяхан худалдажа абаа. Үншэрһэн үндэр наһатайшуулые, ажалай, дайнай ветерануудые сагаан эдеэгээр хангаха эрилтыень Улаан-Үдын һүнэй заводой директор Баяр Раднаев һайшаан дэмжээ. Гадна Улаан-Үдын мяха-консервын комбинадай хүтэлбэрилэгшэд эдеэ хоолой продукци хямда сэнгээр худалдаха аргатай байһанаа мэдүүлээ. Гэхэтэй хамта Улаан Хэрээһэнэй бүлгэмэй Буряадай отделениин харгалзалга доро байгшадта юрыншье хүнүүд арга боломжоороо туһална. Энэ удаа Монголой эмшэн Цэдэнхүү тус отделенидэ 10 мянган түхэриг үгэһэн байна.

Б. БОДИЕВ.

АША ГАБЬЯАНЬ СЭГНЭГДЭБЭ

Журналист, уран зохёолшо В. В. Бараевта «Буряад Республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ» гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэ олголгын баяр ёнолол республикын Верховно Советдэ болобо.

Владимир Владимирович Бараев — манай нютагай хүбүүн, Эрхүүгэй областьдо түрэһэн намтартай. Ламанарай хардалга-гүрдэлгэһөө болжо, Халха-Монголһоо Баруун зүг тээшэ тэрьедэһэн бөө уг унгинн үри һадаһан энэ хүн Москвагай М. Ломоносовой нэрэмжэтэ университедтэ философийн эрдэм шудалһан юм. «Молодежь Бурятии», «Молодой целинник» газетэнүүдтэ хүдэлөө, «Байкал» журналда хүдэлжэ байхадаа, политическэ талаараа балай найдамтай бэшэ гэгдэдэг авторнуудай статьянуудые хэблүүлжэ, хохидобо — өөрыень туршаалһаань буулгаа бэлэй...

Һонин хэрэгүүдээр бурьялма одо заяатай энэ хүн һүүлэй арбаад жэлдэ гэр бүлөөрөө Москвада ажаһууна. Гэбэшье түрэл хизаартаяа холбоо барисаагаа алдаагүй хододоо иншээ, Буряадай автономито округууд руу айлшалжа байдаг заншалтай.

Бэшэхэ маягыньшье Буряад дайдатай, түүхэтэй, соёл, ёһо заншалтай нягта холбоотой. Тэрэнэй дуратай темэнүүд гэбэл, декабристнууд, буряад соёлой ба буддын шажанай орёо шухала асуудалнууд юм. Буряад орондо ажаһууһан декабристнууд туршаа эрдэмтэ-уран һайханай шэнжэлгэнүүдэй автор, соёлой-түүхын «Буддизм» журналай ахалагша редакторай нэгэдэхи орлогшо болоно.

Республикын Верховно Советэй Түрүүлэгшэ Л. В. Потапов, тэрэнэй орлогшо Р. Б. Гармаев, хэлэ бэшэгэй эрдэмэй доктор В. И. Антонов болон бусад тэрэнние хани халуунаар амаршалаа.

В. В. Бараев бултанда баяр баясхалан хүргэбэ.

С. СЕЛИВРА.

ХОЙШОЛУУЛАШАГҮЙ ШУХАЛА АСУУДАЛ

Национальна политикын ба нацинууд хоорондын харилсаануудай талаар Буряад Республикын Верховно Соведэй комитедэй түрүү

Д. Т. ЦЫРЕМПИЛОВЭЙ 1993 оной июниин 3-да Буряад Республикын Верховно Соведэй сесси дээрэ хэһэн элидхэл

Хүндэтэ арадай депутадууд!

«Манай олон үндэһэ яһатанай республикын ажабайдалай эгээл орёо асуудалнуудай нэгэн—«Буряадай арадуудые сагааруулха тухай» асуудал Верховно Соведэй тус сессинин үзэмжэдэ табигдаба гээшэ. Энэ асуудалай түүхэ, политическэ удха шанар айхабтар ехэ, тэрэниие хойшолуулангүй шидхэхэ хэрэгтэй гэжэ та бүгэдэндэ мэдэгдэжэ. «Хардалга гүрдэлгэдэ ороһон арадуудые сагааруулха тухай» Россин Федерацийн 1991 оной апрелийн 26-най хуули, мүн «Хардалга гүрдэлгэдэ ороһон арадуудые сагааруулха тухай» РСФСР-эй Хуулие бэлүүлхэ талаар Россин Федерацийн Правительствын хүдэлмэри тухай Россин Федерацийн Верховно Соведэй Национальностьнуудай Соведэй 1992 оной июниин 10-най тогтоол энэ ябуулгын хуулита үндэһэ һуури болоно гээшэ.

Хардалга гүрдэлгын актнуудай хуули буса, арадууд тушаа үнэн зүб бэшэ байһаниие мэдэрэнгүйгөөр, энээнэй урда тээ үнгэргэгдэдэг байһан таарамжагүй политикые эрид шууд шүүмжэлэнгүйгөөр, хуули ёһото гүрэн ба демократическа общество байгуулжа, арадуудай ба эрхэтэдэй эрхэ сүлөөе хангажа болохогүй. Манай республикын арадууд тухай хэлэхэ болоо һаа, зонхилон харшалха гуримай хардалга гүрдэлгэнүүд хэдэн үеын хүнүүдэй ажабайдалда айхабтар ехэ хохидол хэһэн байна. 20—30-аад онуудай хардалга гүрдэлгэдэ дайрагдаагүй айлнууд республикын урданай хүн зоной дунда үсөөн байха. Республикын арадуудай ниитын-политическэ ба соёлой-оюун ухаанай ажабайдал ехээр хохидоһон байгаа. Газетэнүүдэй хуудаһанууда, радио болон телевиденеэр энэ асуудал үнинэй табигдадаг, юрэ хүнүүд энэ асуудалые зүбшэн хэлсэдэг гээшэ.

1990 оной январьда республикын олониитын түлөөлэгшэд, партийн, дайнай ба ажалай бүлэг ветерануд, эрдэмтэд ба зохёохы ажалтай интеллигенци мэдээжэ бэшэгтэйгээр республикын хүтэлбэрилхы зургаануудта ба урданай ССР Союзай Верховно Соведтэ хандаһан гээшэ. Ороной арадуудые политическэ талаар сагааруулха тухай СССР-эй Верховно Соведэй декларацийн ёһоор, СССР-эй ЦИК-гэй 1937 оной хуули буса шидхэбэрние болоулха, буряад арадые политическэ талаар сагааруулха тухай асуудал табиһан байгаа.

1991 оной февральда болоһон бүгэдэ буряадуудай хурал республикын Верховно Соведтэ хандажа, энэ асуудалые хаража үзөөд, зохихо шидхэбэри абахыень уряалаа һэн. Буряад арадые сагааруулха тухай асуудалые шидхэлгые унжагайруулнат гэжэ үнгэрһэн жилдэ болоһон буряадуудай хурал республикын Верховно Соведые зэмэлһэн, 37 он болотор байһан хилэтэйгээр республикын газар дайдые һэргээхэ, Буряад Республикада Усть-Ордын ба Агын Буряадай автономито округуудые нэгэдүүлхэ тухай асуудал сэхэ табиһан гээшэ.

Шэмээшэгүүдэй урданай һүзэгые ба соёл болбосоролые, ажабайдалайнь ёһо заншалнуудые доро дарадаг байһан политикые шүүмжэлхэ хэрэгтэй гэжэ нютагуудта үнгэргэдэһэн шэмээшэгүүдэй суглаанууд дээрэ, Буряадай шэмээшэгүүдэй һаяхан үнгэргэдэһэн 1-дэхи хурал дээрэ баһал хэлэгдээ һэн. Россин Федерацийн Президент Б. Н. Ельцинэй Зарлигай болон Верховно Соведэй хасагуудые сагааруулха тухай тогтоолой үндэһөөр шидхэбэринүүдые абаха шухала гэжэ Буряадай хасагууд үнгэрһэн жэлһээ хойшо эрилтэ табина.

Хүндэтэ депутадууд, республикын Верховно Соведһээ гадуур энэ асуудал үнинэй хэлсэгдэнэ гээшэ. Тиимэһээ Буряад Республикын Верховно Соведэй мүнөөнэй бүридэл зохихо харюу үгэхэ зэргэтэй. Верховно Соведтэ тэрэниие хаража үзэхэ гээшэ ехэ шухала, энэ асуудалаар һайса бодожо үзэгдэһэн шидхэбэри абаха болонобди.

Россин экономикодо ба нацинууд хоорондын харилсаануудта хүшэр байдалай тохёолдоод байхада энэ асуудалые сесси дээрэ хаража үзэһэнэй хэрэггүй гэжэ арадай зарим депутадууд бодомжолно. Энэ асуудал шидхэбэриеэ 50 гаран жэл соо хүлеэнэ, тэрэниие шидхэлгые унжагайруулжа болохогүй юм. Хоёрдохёор, мүнөөнэй зарлалай Верховно Совет, Национальна политикын ба нацинууд хоорондын харилсаануудай асуудалнуудаар комитет ажаллажа эхилһэн сагһаа хойшо тус асуудал дээрэ хүдэлжэ байнхай. 1990 оной октябрьда Верховно Соведэй Президиумэй шидхэбэреэр сессинин үзэмжэдэ энэ асуудалай табигдаагүйнь харамтай һэн. Һэн гадуур энэ асуудал үнинэй хэлсэгдэнэ. гээшэ. Тиимэһээ Буряад Республикын Верховно Соведэй мүнөөнэй бүридэл зохихо харюу үгэхэ зэргэтэй. Верховно Соведтэ тэрэниие хаража үзэхэ гээшэ ехэ шухала, энэ асуудалаар һайса бодожо үзэгдэһэн шидхэбэри абаха болонобди.

Россин экономикодо ба нацинууд хоорондын харилсаануудта хүшэр байдалай тохёолдоод байхада энэ асуудалые сесси дээрэ хаража үзэһэнэй хэрэггүй гэжэ арадай зарим депутадууд бодомжолно. Энэ асуудал шидхэбэриеэ 50 гаран жэл соо хүлеэнэ, тэрэниие шидхэлгые унжагайруулжа болохогүй юм. Хоёрдохёор, мүнөөнэй зарлалай Верховно Совет, Национальна политикын ба нацинууд хоорондын харилсаануудай асуудалнуудаар комитет ажаллажа эхилһэн сагһаа хойшо тус асуудал дээрэ хүдэлжэ байнхай. 1990 оной октябрьда Верховно Соведэй Президиумэй шидхэбэреэр сессинин үзэмжэдэ энэ асуудалай табигдаагүйнь харамтай һэн.

«Зүүн Сибириин областние Эрхүүгэй ба Шэтын областьнуудта хубааха тухай» СССР-эй ЦИК-гэй 1937 оной сентябриин 26-най тогтоол тухай» тогтоол манай сесси 1991 оной апрелийн 26-да баталан абаа һэн. Буряад-Монголой АССР-ые хубаарилха хубидань нигэжэ хэлэгдэнхэй һэн: «БМАССР-ые хубаарилха талаар СССР-эй ЦИК-гэй 1937 оной сентябриин 26-най тогтоолдо политическэ ба хуулийн талаар сэгнэлтэ үгэхэ зууршалгатайгаар СССР-эй Верховно Соведтэ орохыень Национальна политикын ба нацинууд хоорондын харилсаануудай талаар СССР-эй Верховно Соведэй Национальностьнуудай Соведэй комиссние (нүхэр Таразевич) гуйха».

Бидэ, Россин хүн зон хуули ёһотой гүрэн, демократическа общество байгуулха зорилго табинхайбди. Россин эрхэ байдалда хуули ёһото гүрэн, демократическа общество гээшэ юун гээшэб гэжэ бидэ арай шамай ойлгодог болоообди. Эдэ ойлгосонуудта нэгэн адли тодорхойлолго хэхын тулада теориин ба политикын талаар ехэ хүдэлмэри хэхэ болонобди. Политическэ шэнэ хараа шугамуудые бэелүүлхэ гээшэ бэлэн бэшэ.

Хэдэн арбаад арадуудай ба хэдэн шажан мүргэлэй гүрэн боложо, Россин гүрэнэй түүхэ бүридхэгдэһэн гээшэ. Росси хадаа гансашье христиан бэшэ, харин далын, буддын, иудейскэ болон бусад шажангуудай гүрэн мүн. Росси хадаа гансашье славян соёлой бэшэ, мүн хэдэн арбаад элдэб арадуудай соёлой ба хэлэнэй гүрэн мүн. Ехэшье, үсөөн тоотойшье арад бүхэн дэлхэйн хүргэлтэдэ хубитаяа оруулһан, соёл болбосоролooро, онсо өөрсэ хэлээрээ, ажабайдалай ёһо заншалнуудаар дэлхэйн соёлые баяжуулһан байха.

Россин арадуудай адли тэгшэ эрхые ба бүрин эрхэтэ байлгые, өөһэдынгөө байдалые өөһэдөө мэдээд шидхэхэ эрхые Совет засаг соносохоһон, али болохо национальна ба национально-шажанай талаар үлэмжэ эрхэнүүдые ба хизаарлагануудые болоулһан байгаа.

Энэ политикые бэелүүлхэ үедэ, гүрэн түрын, экономикын, арадуудай соёлой, национальна хүргжэлтын талаар ехэ юумэ туйлагдаһан байгаа гэжэ сэхэ хэлэхэ хэрэгтэй. Советскэ Союзда арадуудай хани барисаан үнэхөөрөө тогтоогдоһон, Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай жэлнүүдтэ энэнь эли тодоор батадхагдаһан байна.

Гэбэшье захиран зонхилолгын гурим бүридхэн батадхаха эрхэ байдалда гүрэнэй национальна политика анханайнгаа удхые алдажа, һүүлэй һүүлдэ 150 гаран арадуудай аша туһада харюусахаяа болиһон ааб даа.

Бидэ хэдэн арбаад жэлэй туршада нацинууд тухай ехээр хэлсэдэг байгаад, олон үндэһэ яһатанай гүрэндэ тэдэнэй дүүргэдэг үүргые хүсэд сэгнэгүйбди. Гүрэн түрэ арад зоной аша туһые хэрэгсээдэггүй байгаа. Тингэжэл ССР Союзай бүридэлһөө гараха. тэрэнэй һалан һандарха ябадал үзэгдэбэ бшуу.

Өөрсэ янзаар ажаһууха, соёл болбосоролоо ба ёһо заншалнуудаа хүргжөөхэ гэжэ арадуудай һэдэхэдэнь, тэрэнь национализм ба сепаратизм гэжэ тоологдодог, политическэ зохихо тобшололнууд хэгдэдэг, тэдэнэй соёлые, хэлэнүүдые, ёһо заншалнуудые доро дараха талаар захиргаанай хэмжээнүүд хэрэглэгдэдэг байһан.

Урданай Советскэ Союзай, тэрэ тоодо Россин Федерацийн бүхы арадуud, мимэ политикаһаа хохидоһон байха юм. Тиимэ дээрэһээ өөрынгөө түүхэһээ бидэ үнэн зүб һургаал абаха болонобди. Тингээгүй һаа, хуули ёһото гүрэн ба демократическа общество байгуулжа шадахагүйбди. Арадуудай эрхэдэ, хуулида таарахагүй бүхы муу, таарамжагүй юумэн мэдэрэгдэжэ, шүүмжэлэгдэхэ, зэһагдаха ёһотой. Жэшээнь, дэлхэйн хоёрдохи дайнда динлдээд байхадаа немец арад фашизмые буруушаажа, фашис засаг үни хада тогтооһондоо зэмээ мэдэрһэн байдаг. Мүнөө хуули ёһото гүрэн байгуулжа байна. Манай орондо зонхилон харшалха гуримай байхада бүхэли арадуud ажаһуудаг нютагуудһаа сүлэгдэдэг, тэдэнэй соёл, шажан мүргэл ба ёһо заншал доро дарагдадаг байһан. Арадай, социалис гүрэндэ нимэ ябадалай үзэгдэдэг байһаниинь халагламаар, эшхэбтэршье. Гэбэшье энээниие мэдэхэ хэрэгтэй. Энээнгүйгөөр, түүхын һургаалгүйгөөр манай олон үндэһэ яһатанай Россида национальна политика тодорхойлжо, зүбөөр бэелүүлжэ шадахагүйбди.

СССР-эй Верховно Соведэй удаа тээ арадуудые политическэ, социальна, соёлой, газар дайдын талаар сагааруулха тухай «Хардалга гүрдэлгэдэ ороһон арадуудые сагааруулха тухай» Хуули РСФСР-эй Верховно Совет 1991 оной апрелийн 26-да абаа гэжэ мэдэнэт. Энэнь шухала, хэрэгтэй Хуули болоно. Гэбэшье тэрэниие сэхэ хэрэглэхын аргагүй юм. Юуб гэбэл, тэрээн соо арадуудые сагааруулха арга оньһо тодорхойлогдоогүй. Арад бүхэн тушаа амяараа шидхэбэри абаха хэрэгтэй гээд тэндэ онсолон заагданхай.

Анханай ажаһуудаг газар дайдаһаа сүлэгдэһэн арадуудһаа гадна гүрэнэй зүгһөө хашагдаһан, харшалуулагдаһан, хардалга, гүрдэлгэдэ ороһон арадуud бии байгаа, мүнөөшье бии гэжэ мэдэхэ хэрэгтэй.

Тус Хуули соо хардалга гүрдэлгэдэ ороһон арадуудай шэнжэнүүд заагданхай юм:

1. Арадуудай национально-гүрэнэй байгуулганууде усадхалга гү, али тэдэнэй национально-газар дайдын хилэнүүдые хуули бусаар ондоо болголго;

2. Арадуудай соёлые ба хэлые, ажабайдалайнь ёһо заншалнуудые тоохогүй, доро дараха ябадал;

3. Арадуудые хардалга гүрдэлгэ;

4. Арадуудай түлөөлэгшэдые олоорнь түрмэдэ һуулгаха, сүүдлэхэ, саазалха, лагерьнууд ба сүлэлгэдэ эльгээхэ ябадал.

Эдэ бүхы шэнжэнүүдээр Буряадай арадуud хардалга гүрдэлгэдэ ороһон арадуудай тоодо оролсоно.

Хардалга гүрдэлгэдэ ороһон арадуудай хүсэд список үшөө үгы юм. Хардалга гүрдэлгэдэ ороһон ба нютагуудһаа сүлэгдэһэн арадуудай талаар Россин Федерацийн Верховно Соведэй комиссида иигэжэ хохидоһон 50 гаран арадуудай список мүнөө дээрээ бин юм. Тэрэ лаблагдажа үргэдхэгдэхэ байна.

Ороной хохидоһон арадуud оюун ухаанай, соёлой, ёһо заншалнуудай талаар илангаяа ехэ юумэ алдаа гэжэ мэдэрхэ хэрэгтэй. Бүхы арадуудай шажан мүргэл дарагдадаг, тэрээнтэй холбоотой оюун ухаанай баялигууд хэрэгсээгдэдэггүй, хоригдодог байһан. Хардалга гүрдэлгэһөө хохидоһон арадуудай гээлтэнүүдые тогтоохо талаар хүдэлмэри республиканууд ба автономинуудта, хизаарнууд болон областьнуудта үнгэргэгдэхэ ёһотой.

«Хардалга гүрдэлгэдэ ороһон арадуудые сагааруулха тухай» Хуули муугаар бэелүүлэгдэнэ. Россин Федерацийн правительство юушье хээгүй шахуу гэжэ Россин Федерацийн Верховно Соведэй Национальностьнуудай Соведэй 1992 оной июниин 10-най Тогтоол соо заагданхай. Хохидоһон арадуудые сагааруулха талаар хүдэлмэри һайжаруулха, тодорхой хэмжээнүүдые абаха гээд республиканууд Верховно Соведүүдтэ, автономинуудай, хизаарнуудай ба областьнуудай Соведүүдтэ дурадхагдаа һэн.

Бүхы Россин Федерацида арадуудые һэргээхын түлөө хүдэлөөн үргэдэнэ гэжэ мэдэнэт, Россин Федеративна гүрэниие бүрин бүтэн зандань үлөөжэ, элдэб шатын засагай зургаануудта үндэһэн арадай түлөөлэгшэдые зүбөөр хабаадуулжа, үндэһэ яһатаниие һэргээжэ болохо гэжэ Россин олохон арадуud ойлгодог.

Түбэй зүгһөө эрдэм ухаанай үндэһөөр һайса бодожо зохёогдоһон национальна политикын байгаагүйшье һаань, мүн национализ ба шовинис хүсэнүүдэй ехээр зүришэдэгшье һаань, Россин арадуud Федеративна хэлсээ баталха ябадал туйлаһан байна. Арадуудай эрхэ сүлөө, хуулиар ба аргаар ба тэдэнэй соёлой ба хэлэй хамгаалгаяа, тэдэнэй соёлые, шажан мүргэлые, ёһо заншалые, ажабайдалые доро дарадаг байһан политикые шүүмжэлхэ хэрэгтэй гэжэ нютагуудта үнгэргэдэһэн шэмээшэгүүдэй суглаанууд дээрэ, Буряадай шэмээшэгүүдэй һаяхан үнгэргэдэһэн 1-дэхи хурал дээрэ баһал хэлэгдээ һэн. Россин Федерацийн Президент Б. Н. Ельцинэй Зарлигай болон Верховно Соведэй хасагуудые сагааруулха тухай тогтоолой үндэһөөр шидхэбэринүүдые абаха шухала гэжэ Буряадай хасагууд үнгэрһэн жэлһээ хойшо эрилтэ табина.

Хүндэтэ депутадууд, республикын Верховно Соведһээ гадуур энэ асуудал үнинэй хэлсэгдэнэ. гээшэ. Тиимэһээ Буряад Республикын Верховно Соведэй мүнөөнэй бүридэл зохихо харюу үгэхэ зэргэтэй. Верховно Соведтэ тэрэниие хаража үзэхэ гээшэ ехэ шухала, энэ асуудалаар һайса бодожо үзэгдэһэн шидхэбэри абаха болонобди.

Россин экономикодо ба нацинууд хоорондын харилсаануудта хүшэр байдалай тохёолдоод байхада энэ асуудалые сесси дээрэ хаража үзэһэнэй хэрэггүй гэжэ арадай зарим депутадууд бодомжолно. Энэ асуудал шидхэбэриеэ 50 гаран жэл соо хүлеэнэ, тэрэниие шидхэлгые унжагайруулжа болохогүй юм. Хоёрдохёор, мүнөөнэй зарлалай Верховно Совет, Национальна политикын ба нацинууд хоорондын харилсаануудай асуудалнуудаар комитет ажаллажа эхилһэн сагһаа хойшо тус асуудал дээрэ хүдэлжэ байнхай. 1990 оной октябрьда Верховно Соведэй Президиумэй шидхэбэреэр сессинин үзэмжэдэ энэ асуудалай табигдаагүйнь харамтай һэн.

Буряад Республикын Верховно Соведэй Тогтоол

БУРЯАДАЙ АРАДУУДЫЕ САГААРУУЛХА ТУХАЙ

Хуули ёһоной гүрэниие ба демократическа обществые байгуулхын тула ороной арадуудта хуули бусаар хандаһан болон дураараа аашалһан политикын хойшолонгуудые гүйсэд усадхаха хэрэгтэй. «Хамалга хашалганда ороһон арадуудые сагааруулха тухай» РСФСР-эй Хуулиин дүримүүдһээ уламжалан, Буряад Республикын арадуудта хабаатай түүхэтэ үнэн байдал һэргээхэ, тэдэнэй сүлөөтэ хүргжэлтын тула таарамжатай зохид эрхэ байдал байгуулха ба тэдэнэй хоорондохи хүршэ ёһоной харилсаануудые бэхижүүлхэ зорилготойгоор Буряад Республикын Верховно Совет **нигэжэ тогтооно:**

1. Буряад-Монголой АССР-эй буряад 6 аймагые Эрхүүгэй ба Шэтын областьнуудта дамжуулжа үгэхэ гэһэн хубитай «Зүүн Сибириин областние Эрхүүгэй ба Шэтын областьнууд болгон хубаарилха тухай» Бүхэроссин Түбэй Гүйсэдхэхы Комитедэй 1937 оной сентябриин 26-да абаһан тогтоол ба энэ тогтоолые дүүргэхэ тухай Буряад-Монголой АССР-эй ЦИК-гэй Президнумэй 1937 оной октябриин 4-нэй шидхэбэри БМАССР-эй Конституцида зүрюугээр, автономито республикын арадуудай ба тэрэнэй засаг түрын дээдын зургаанай зүбшөөлгүйгөөр абтаһан байгаа гэжэ мэдэрхэ. Эдэ шидхэбэринүүдһээ уламжалан, республикын газар дайда бага болоо, арад зониинь үсөөрөө, экономическа хүсэниинь доошолоо, буряад арадай национальна нэгэн ниитэ гүрэн байлга һандаргадаа, тэрэнэй хэдэн национально-гүрэнэй ба захиргаанай-территориальна бүридэлнүүд амяарлагдаа.

2. Эрхүүгэй ба Шэтын областьнуудай Агын Буряадай болон Усть-Ордын Буряадай автономито округуудай Конституцяар хараалагдаһан статусые Буряад Республикын Верховно Совет мэдэржэ, тэдээнтэй экономическа ба соёлой холбоонуудые үргэдхэхэ хэрэгтэй гэжэ тоолоно.

3. Буряад, ород ба эвенк арадуудые, мүн Буряадай бусад арадуудай түлөөлэгшэдые олоор хамалга хашалганда оруулһан; Буряад-Монголой АССР-ые Советскэ Союзһаа амяарлаха зорилготойгоор националистическэ, панмонголой ба совет ёһо гуримда эсэргүү томо эмхинүүдые байгуулаа, нимэ шэглэлтэй ажал ябуулаа гэжэ буряад арадай ехэхэн бүлэгые зэмэлһэн; буряад арадай соёлой угай баялигай ба ёһо заншалнуудай горитой хубиие гээгдэнги, феодальна шажан мүргэлэй шэглэлтэй гэжэ мэдэрһэн ба тэдэниие мүрдэһэн; буряад хэлэнэй ниитын үүргые хизаарлаһан; эвенк арадай национальна районуудые ба хүдөөгэй Соведүүдые үгы хэһэн болон тэдэнэйажабайдалай заншалта шэнжэ шанарые хүсэрхэлгын аргаар бута сохиһон; хүүшанай заншал баримталдаг ород зоной (шэмээшэгүүдэй) соёлой угсаатанай бүхы бүлэгые обществын хуушанай үзэлтэй хубиг гэжэ соносохоһон ба тэдэнэй урданай шажан мүргэлые, соёлые ба ажабайдалые баһаһан; ород ба буряад зоной соёлой угсаатанай бүлэг болохо хасагуудые бодото дээрэнь үгы хэһэн; Буряад Республикын арадуудай олзоборилгын ба урлалгын хэрэгүүдые, байгаалине хамгаалдаг заншалнуудые бодотоор үгы хэһэн; буддын, бөө, христиан шажангуудые, тэрэ тоодо шэмээшэгүүдэй урданай, ислам болон бусад заншалта шажан мүргэлнүүдые мүрдэһэн ба буддын шажангай дасангуудые, бүхы янзыг һүмэнүүдые үгы хэһэн; хитад ба солонгос яһанай түлөөлэгшэдые республикаһаа үлдэжэ гаргаһан, республикада немец ба литва яһатанай бүлэгүүдые хүсөөр һууриижуулһан удхатай Буряадай арадуудта хабаатайгаар тэрэ үедэ бэелүүлэгдэһэн хардалгын, дураараа аашалалгын ба хуули буса гүрэнэй политикые буруушааха.

4. Республикын эрхэтэдэй эрхэнүүдые ба эрхэ сүлөөе хаһаһан гү, али хизаарлаһан документнүүдые элирүүлхэ зорилготойгоор хуули ёһото болон нормативна бусад актнуудые шэнжэлхэ гээд, Буряад Республикын Верховно Соведэй Президиумдэ, Министрнүүдэй Соведтэ, Верховно Сүүдтэ ба Прокуратурада даалгаха. Энэ хүдэлмэрийн дүнгөөр тэдэниие хүсэниөөнь гаргаха гү, али нимэ асуудалнуудые Россин Федерацийн гүрэнэй засагай ба хүтэлбэриин зургаануудай урда табиха тухай асуудалнуудые шидхэхын тула таарамжатай тобшололтой материалнуудые Верховно Соведтэ дамжуулха.

5. «Политическэ хашалга хамалганда орогшодые сагааруулха тухай» РСФСР-эй Хуулитай тааралдуулан, хуули бусаар уголовно мүрдэлгэдэ болон захиргаанай гуримаар хашалга хамалганда ороһон эрхэтэдые нэрэ нэрээрнь сагааруулха хүдэлмэри түргэдхэхэ гээд Буряад Республикын Прокуратурада (Покацкий А. Ф.), Аюулгүйе сахиха (Долин В. А.), Дотоодын хэрэгүүдэй (Иванов С. Ф.) министерствэнүүдтэ, Верховно Сүүдтэ (Хориноев А. О.) даалгаха.

Политическэ хашалга хамалганда орогшодто болон тэдэнэй бүлэнүүдэй гэшүүдтэ хүсэндөө байһан хууляар хараалагдаһан хүнгэлэлтэнүүдые олгохо тухай хуули ёһото актнуудые бэелүүлхэ талаар эдэбхитэй хэмжээнүүдые абаха гэжэ политическэ хашалга хамалганда орогшодые сагааруулха эрхэнүүдые һэргээхэ талаар республикын комиссида (Дабаев Н-Ц. Ч.), Финансын (Дырхеев В. А.), Хүн зониие социальна талаар хамгаалгын (Агалова В. А.) министерствэнүүдтэ, хотонуудай ба районуудай захиргаануудай гулваанарта зааха.

6. Буряад арадые сагааруулха тухай асуудал Россин Федерацийн Верховно Соведэй ба Президентын үзэмжэдэ табиха хэрэгтэй гэжэ тоолоод. тэрэнэй тула Буряад Республикын Верховно Соведэй Президиум Агын Буряадай болон Усть-Ордын Буряадай автономито округуудай засагай зургаануудтай хамта энэ асуудалаар таарамжатай материалнуудые ба тогтоолой проект бэлдэхэ.

7. Буряадай арадуудые һэргээхын, тэдэнэй адли эрхэтэйгээр ба сүлөөтэйгөөр хүргжэхын, үндэһэ яһанай илгаагүйгөөр уласууд хоорондо дэмжэгдэһэн эрхэнүүдые ба эрхэ сүлөөе бүхы эрхэтэдтэ хангахын тула таарамжатай эрхэ байдал байгуулха зорилготойгоор нимэ хэмжээ ябуулгануудые үнгэргэхэ гэбэл:

— Буряад Республикын бүрин эрхэтэ байдалые ба Федеративна хэлсээнэй дүримүүдые ашаг үрэтэйгөөр бэелүүлгые хангаха, республикын арадуудай ба эрхэтэдэй материальна байдалые һайжаруулгада ба соёлой хэмжээе дээшэлүүлгэдэ, мүн тэдэнэй аша үрэдэ шэглүүлэгдэһэн республикын гүрэнэй экономическа ба социально-соёлой бэеэ дааниг политикые үнгэргэхэ боломмжотой хуули ёһото оньһон арга зохёохо хэрэгтэ хабаадаха;

— Буряад Республикын шэнэ Конституци соо дураараа аашалалгын ба хашалга хамалгын арга боломжые хаһаһан дүримүүдые хараалха, республика дотор удаан сагай национальна политикын ба нацинууд хоорондын харилсаануудай үндэһэ һуури баримталһан гол ёһонуудые, арадуудай гол шухала эрхэнүүдые ба эрхэ сүлөөе, тэдэниие бодото дээрэнь бэелүүлхэ оньһон аргануудые харуулха;

— арадуудай ба угсаатанай соёлой хамтаралнуудай ашаг үрые гүйсэд хараада абаха зорилготойгоор республикын засагай ба хүтэлбэрнин зургаануудта, мүн нютагуудай өөһэдөө өөһэдыгөө хүтэлбэрилхэ зургаануудта тэдэнэй бүрин түлөөлэлгые хангаха.

8. Республикын арадуудай национально-соёлой ёһо заншалнуудые һэргээхэ, республикада ажаһуудаг бүхы үндэһэ яһанай эрхэтэдэй ухаан бодолой эрилтэнүүдые хангаха гүрэнэй бүлэглөмэл программа зохёон найруулха гээд Буряад Республикын Верховно Соведэй Президиумдэ ба Министрнүүдэй Соведтэ даалгаха.

9. 1993 оной дүүрэтэр Буряадай арадуудай конференци зарлаха тухай асуудал национально-соёлой түбүүдтэй ба ниитын худэлөөнүүдтэй хамта хаража үзэхэ гээд Буряад Республикын Верховно Соведэй Президиумдэ ба Министрнүүдэй Соведтэ даалгаха.

Буряад Республикын Верховно Соведэй Түрүүлэгшэ Л. В. ПОТАПОВ

Улаан-Үдэ,
1993 оной июниин 3.

ЦАЛ

эй түрүүлэгшэ
идхэп

на. Верховно Соведэй П
видиумэй байгуулһан Ве
ковно Соведэй Түрүүлэгш
депутат Л. В. Потапов т
рүүлэгшэтэй тусгаар ко
нин гэшүүд тогтоолой п
ктын гол хүбиие болда
гедэ ехэ ашаг үр дүнтэй
кабаадалсаһан байна. Т
комиссиин бүридэлдэ ара
21 депутат, 21 эрдэмт
гусхай мэргэжэлтэй юри
нүүд, нийтын 5а түрүү
ижал ябуулгыһан орон
байгаа. Юридическэ эрд
эй кандидат, республики
прокуророй ахалагша т
магша Б. Ц. Цыденжа
Буряад Республикын Дот
гуйе сахиха министр В.
Долин, Верховно Суд
түрүүлэгшэ А. О. Хорин
остицин ахалагша со
ник И. А. Гришин, юри
нүүд Р. Д. Нимаев, О.
Сышиктуев, РАН-ай
пүүн-корреспондент В.
Рассадин, нийтын эрдэмт
А. М. Герштейн, Е. А.
губев, Н. В. Ким, Б. В.
аров, В. А. Курас, Ю.
Магдуров болон бусад
гэн хубитаяа оруулһан б
ла.

Проект табигшад К
эй ба МВД-гэй архив
ай, Министрнүүдэй Со
дэй, Верховно Соведэй
бусад зургаануудай гүрэ
рхивуудай түүхэтэ түй
хэ материал суглуулж
нэнжэлжэ үзэһэн байн
Түүхын эрдэмэй кандид
Р. Ф. Болоневой (Новос
ирск) хүтэлбэри доро
эмтэдэй ба мэргэжэлтэй
үлэг — шэмээшэг арад
ардалга мүрдэлгэдэ орув
ан, урданай шажан мүрг
а соёлыень доромжолго
үүхын эрдэмэй кандид
В. Беликовэй хүтэл
лһэн бүлэг — эвенк ар
ые хашалга хамалган
руулһан, тэдэнэй ёно з
ал ба соёл эдэбхэн. Н.
абаевай хүтэлбэрилһэн М
стрнүүдэй Соведэй б
г,— буряад хасагуудыг
рдаһан ба мүрдэһэн т
й документнүүдые бэлд
н байна. Арадай депут
уд Г. Г. Варфоломеев
Б. Рыбдылов, Н. П. Б
в, Д. Ц. Будаев, П.
льберман, А. Ф. Пон
й, А. Н. Полянский, А.
тов, В. Я. Шангин бол
ад эдэбхитэйгээр, аш
ехэтэйгээр ажаллаа h
Документнүүдые бэлд
н тула Буряад Республ
н Верховно Соведэй де
инууд Эрхүүгэй ба Ш
областьнуудаар. Ан
Усть-Ордын буряадай
омито округуудаар яб
аа, ехэ дэмжэлгэдэ х
эн байна. 1937 оной т
тодорхойлогдоһон хил
ор газараа нэгэдхэхэ
үй байһанаа Усть-Орд
Агын автономито о
дай арадай депутадуу
едүүд мэдүүлэ һэн.
үндэтэ арадай депу
! Танда дурадхагдаг
болой проектые эрд
й ба мэргэжэлтэ
кэлгын комиссин де
удай бүлэгүүд нэгэн
зүбшэн хэлсэһэн б
найжаруулһан, Буря
убликын Верховно С
й национальна полит
ба нацинуд хооронд
лсаануудай талаар
т, гүрэнэй барилга
лондо мэдээсэлгын т
комитет, эрдэмэй,
лэй, соёлой, залууш
политикын ба спорт
р комитет дэмжэй
Энэ асуудалые Б
Республикын Верхо
оведэй сесси дээрэ з
хэлсэхэ саг ерээ г
н Федерацийн Верх
оведэй эксперт, юри
эрдэмэй доктор, пр
р В. Н. Скуратов т
һэн.

гэжэ республикын
рхэнүүдые хаһаһан
нзаарлаһан бусад
тнүүдые элирүүлхэ
ойгоор хуулита
тивна актнуудые
хэрэгтэй. Энэ хуу
н дүнгоор респуб
Верховно Совет
тай шидхэбэринг
баха гү, али Росси
ацийн албан зург
зуршалга барг

овно мүрдэлгэдэ
хамалга хашалган
бусаар орохон эр
нэрэ нэрээрнь са
хүдэлмэрие юри
бүридэлнүүд, мин
нүүд түргэдхэхэ

ин Федерацийн
Соведэй урда бүр
сагааруулха тух
лга барихаар бол
эхэдэ, манай арад
хубинь Федерац
областьнуудта а
бшуу Тэрэнэй т
буряадай ба Ус
буряадай автоном
туудай засагай з
тай хамта республ
рховно Соведэй П
таарамжатай мат
дые ба энэ асуу
гтоолой проект б
отой.

та хашалганда о
публикын арадуу
й угсаатанай хамт
й соёлой-ухаан б
аалигуудые һэргэ
эй программа з
йруулха хараа ш
тогтоолһоо уламж
аха байна.

«МАГТАНАБ ШАМАЯА, БУРЯАДНИ!»

Далан жэлэй хүргжэлтын замаар амжалта түйлан, урагшаа дабшаһан Буряад Республикын 70 жэлэй ойн жабхаланта һайндэрые үргэлжэлүүлһэн зүжэглэмэл найр түрэл хотымнай Жаран нүхэтын дэргэдэ, Революцийн талмай дээрэ, эхилбэ. Соёлой институтай, искусствын училищиин студентнэр, хүүгэдэй театран, Загарайн артистнар хүхюун зугаатай клоунуудай, шог зугаатай, миһэрһэн шарайтай багуудые, костюмуудые үмдэжэ, хүнүүдые хүхеэбэ, энэдэ наада дэлгэбэ...

Үглөөнэй 11 сагай үнгэржэ байхада, Соведүүдэй талмай дээрэ сэрэгэй оркестр ханхінажа, шэлдэг задарюун сэрэгшэ хүбүүдэй жагсаал үнгэрбэ. Гоё найхан парадай хубсаһатай хүбүүдэй жэгдэ сарюун жагсаалаар гарахые хотымнай айлшад, сугларһан бүхы улад зон хүндэмүүшэ халуун альга ташалгаар угган үдэшэбэ.

Сэрэгшэ хүбүүдэй жагсаал хотын Ленинэй нэрэмжэтэ гудамжаар ирагуу һайхан хүгжэм доро жэгдэ дорюун алхасаар үнгэрбэ.

Гол гудамжын хоёр захаар Буряад ороной хорёод аймагай түлөөлэгшэд нютаг, аймагуудайнгаа гаршаг һүлдэтэйгөөр айлшадаа уггажа, эндэ табиһан эшэгы гэрнүүдтээ урижа, угган байба.

Хонгор һайхан Хорин түлөөлэгшэд бүхы Буряадайнгаа нютагуудай түлөөлэгшэдые «Прогресс» театрай үбэртэ уггаба. Республикымнай найрта хүршэ аха дүү республикануудай, хизаар, областьнуудай этигэмжэтэд олоороо зорижо ерэһэн түлөөлэгшэдые аймагуудаймнай эзэд хүндэтэйгөөр уггаа.

Буряад Республикын, мүн бүхыдөө буряад улас түрын үндэһэн литературна хэлэ бэшэгэй эшэ һабагша татагша Хори нютагайхид Улаан-Удын гол гудамжын аман дээрэ бусад нютагуудай түлөөлэгшэдые нэн түрүүн уггажа, сагаан һархаг дээжээрээ хүндэлжэ байһанинь лабтай.

Кинотеатрай газаа талаар уран зураг, нарин гар урлалда дуратай хорининхидай бүтээлнүүд, Хори хонгор лайдын байгаалиин баялигуудай выставкэ үргэнөөр дэлгэгдэнхэй.

Тээ доошоо буухада, Буряад ороной Байгаалиин музейн үбэр талмайда Яруунын аймагай Үльдэргын сомоной «Үльдэргэ» гэжэ хамтын ажалай түлөөлэгшэд дун сагаан эшэгы гэр татанхай байба. Гэрэй хойто захада бүхэлөөтэй ута нарһан ургын үзүүртэ нютаг ороной һүлдэ Хии морин хинсэнэ.

Үльдэргэ нютагай хамтын ажахын дарганар Лидия Даржаевна Цыбикжанова, Дондок Балданович Цыренов, Цырен-Дондок Дагбаевич Борбоев, Дондок-Дулма Ринчиновна Лыктынова, Цыпилма Тудуповна Дубчинова болон бусад хүндэтэ айлшадаа уггаа абана.

Удаа тээнь Хойто-Байгалай аймагайхид орон нютагайнгаа шарайе гэршэлһэн ехэ зураг дэлгэнхэй, дуу шуутай хатар наадатай улад зонние золгон байба.

Номой дэлгүүрэй талмай дээрэ Захааминай аймагай түлөөлэгшэд түбхинэнхэй, нютаг хангайнгаа хэшэг баялиг дэлгэжэ, дуу, хатараар улад зоноо уггана.

«АЙМАГ АЙЛААР АЙЛШАЛНАБ...»

Ленинэй үйлсые зубшаһан талмайнууд дээрэ аймагай һэсы гэрнүүд, майханууд хүреэлэн татагдажа, хаа хаанагүй худалдаанай ярмагууд, выставкэнүүд, концертнүүд болобо. Хүн зон дүүрэн обооролдожо, зариманинь концерт-наада харана, нүгөөдүүлынь эдеэ хоолой дээжэлэ хүртэнэ хэбэртэй. Бүхы үйлсэмнай ярмаг магазинуудаар хангагдажа, һайндэрэй хүгжэм дуун алишье тээһээ дуулдажа, хүхюун зугаатай байдал тогтон байгаа һэн...

Жара нүхэтын баруун тээ һэсы гэрэ татаһан эзэдынхидэй концерт-наада ярмагта байһан олон зон харабa. Сагаан эдеэнэй дээжэ болохо зөөхэй, сыр, ээзгэй асарһан зэдынхид хотын зонние баясуулаа һэн. Нүгөө таладань (Хүүгэдэй магазинай үүдэнэй баруун тээ) загарайнхидай дуунай-инструментальна ансамблиин огсом дорюун аялга («Любэ» ансамблиин репертуар) дууе һонирхоһон зон олон еугларжа, дүтэлхөөршье бэшэ байба. Загарайн бройлерно фабрикын тахяа худалдан абажа байһан зонние харабабди. Революцийн талман дээрэ «Буркоопрыноторгын», «Меркурий» гэһэн эмхиин магазинууд худэлжэ, зон олоороо обооролдожо байба. Баргажанайхид уг гарбалайнгаа һүлдэ баялиг болохо арадай уран бүтээлнүүдэй выставкэ дэлгээ...

Һаяхан нютагтаа уласхооросдын яармаг амжалта түгэсөөр эмхидхэһэн хяагтынхидай эндэ харуулһан трикотаж джемпер, костюмууд (Хяагтын трикотаж гадар хубсаһанай фабрика), элдэб зүйлнүүд (Сүхын арһанай завод) олоной анхарал хандуулба. Кировэй үйлсөөр майханаа татаһан Хяагтын захиргаанай залуушуулай таһагые даагша Владимир Тугульдуровтай хөөрэлдэбэбди.

— Ехэ харюусалга, үүргэ бидэндэ даалгаһан уласхооронды яармаг яһала амжалтатайгаар үнгэржэ, ехэ баясаабди. Зүгөөр мүнөө яаралтайгаар юумэеэ бэлдэжэ, энэ ерэбэ гээшэбди. Энэ трикотаж гадар хубсаһанай фабрика, Сүхын заводһоо гадна, «Колос» гэһэн акционернэ бүлгэм, «Троицкосавск» гэһэн худалдаа наймаанай үйлэдбэри бүтээлнүүдээ худалдахаяа асарба.

Манай дуушад—Рая Чагдурова, Алтайн фольклорно бүлэг, Энхэ-Талын Нина Дабаевна Аюшеева, Хяагтын ород арадай инструментнүүдэй оркестрэй хүгжэмшэд эндэ уран бэлигээ харуулжа байна,—гэжэ В. Тугульдуров тодорхойлоо һэн.

Ленинэй үйлсоор дээшээ ябажа байтараа, нэгэ захадань аргагүй гоёор түхеэрэгдэһэн һэсы гэртэ орожо, энэ гэрэй ээзэн эхэнэр, «Ороҥго» гэһэн фольклорно ансамблие олон жэлдэ шадамар бэрхээр хүтэлбэрилдэг Буряад Республикын соёлой габьяата худэлмэрилэгшэ, үндэр наһатай, гоё буряад дэгэлтэй С. С. Содномоватай уулзахадамнай, «айлшад, дээшээ морилогты, бурханнаамнай адиста хүртэгты» гэжэ уряалан байгаа һэн. Досоонь ехэ гоёор шэмэглэгдэһэн бурханнаа адиста хүртэжэ, удангүй эндэхи хүндэмүүшэ хүнүүдэй сагаан эдеэнһээ—айрагнаа, мяхан табагнаа хүртэжэ, үреэлэй һайханние хэлэжэ гараа һэмди.

Хажуудань концертнэ тайзан дээрэ һайхан хоолойтой Чингис Батанов гэжэ наһажаал хүн буряад арадай дуунуудые гоёор дуулана. Чойжи-Нима Гениновтэл адли хоолойтой Валерий Раднаев бэсэ зэһэнхэй хүлеэжэ байба. Һаяхан бии болоһон «Баян-Тугад» гэһэн фольклорно ансамблиинхид бэлиг шадабаряа гэршэлбэ. Ивалгынхид хальмагайхидые сагаан эдеэгээр, бууза, мяхаар хүндэлхэеэ хүлеэжэ байгаа һэн...

Тээ саашаа баруулхадаа, холоһоо хараад, Хэжэнгын аймагай талмай гэжэ ойлгоо һэмди. Хонгоо хоолойгоор дуулалдажа байһан уран һанхинай бүлгэмэй артистнарыг шагнагшад халуун альга ташалгаар үдэшэхэ юм. Б. Баторжиевай «Хэжэнгэеэ һанаиаб даа» гэһэн шэнэ дуе хоорой дуушад эндэ суглараршадта бэлэглэбэ. Россий соёлой габьяата худэлмэрилэгшэ Сергей Иванович Пороновтой уулзажа хөөрэлдэбэбди.

Буряад ороной урдын болоод мүнөө уеын уран зураашадай, уран бүтээлшэдэй нарин зүйлнүүд музейн гурбан ехэ зал соо табигданхай. Буряад ороной баруун-урдахи заха холын Зайдо зорюулжа, республикын уран зураашадай, бүтээлшэдэй ехэ выставкэ Ц. Сампиловай нэрэмжэтэ уран зурагай музейдэ эмхидхэгдээ.

Музейн ехэ зал соо дэлгээгдэһэн выставкын эхиндэ эндэхи эрдэмтэ худэлмэрилэгшэ Сергей Иванович Пороновтой уулзажа хөөрэлдэбэбди.

Буряад ороной урдын болоод мүнөө уеын уран зураашадай, уран бүтээлшэдэй нарин зүйлнүүд музейн гурбан ехэ зал соо табигданхай. Буряад ороной баруун-урдахи заха холын Зазурагуудай урда харагшад удаан зогсоно.

Тэрэшэлэн манай республикын хуушанай эхэнэр уран зураашад М. Е. Шестакова, Е. Н. Неволина, М. Е. Метелкина гэгшэдэй «Ургаса хуряалга», «Эб найрамдал түхай дуун», «Ургасын һайндэр» гэхэ мэтэ зурагууд үнгэ шэрэ будагааараа, ехэ хэмжээгээрээ харагшадые хабархуулна.

Мүн эндэ манай залуу бэлиг тэй Чингис Шенхоровой «Саяан уула», Леонид Семеновой «Август» гэһэн зурагууд, Рэгзэма Жимбиеваган, Галдан Ленхобоевой хааминай дээдэ нютагууд болохо Санага. Утааташаа гарбалтай мунгэшэ, алташа дархашуул Долгор Логинова, Радна Нохоров, Валентина Бадмаева гэгшэдэй бүтээһэн мунгэн хутага, хэтэ, сахюур, үзэмжэтэй һайхан зүүдхэлнүүд олоной анхарал татаа

Мүн эндэ Россий Федерацийн арадай уран зураашa Даша-Нима Дугаровай «Бэрие хүргэлгэ», Галсан Эрдэниин (1884—1938) «Хүдөө хотон», «Обоо ошохо харгыда», Цырен-Намжил Очировай «Бабжа Баатарай сагаан хаанай албатадтай уулзалга» гэхэ мэтэ

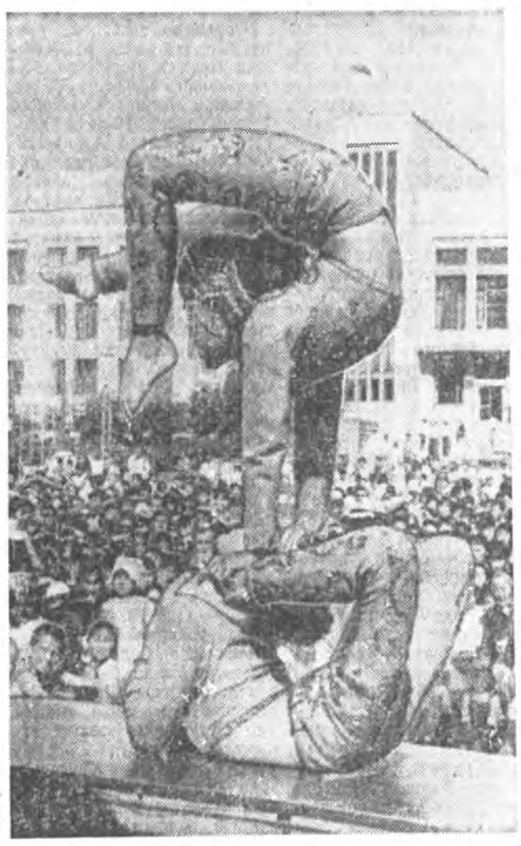

бүтээлнүүд харагшадай нюдэнэй хүжэр болобо.

РЕСПУБЛИКЫМНАЙ ТУГ ЕҺОЛОГДОО

«Буряадай маттаал» гэжэ нэрлэгдэһэн уран һайханаа спортын найр наадан баярай ошон байдалда Буряадай АССР-эй 25 жэлэй ойн нэрэмжэтэ стадион дээрэ үдэрэй 4 сагһаа эхилбэ. Стадионой талмайн дүрбэн зүгтэнь табигдаһан саб сагаахан һэеы гэрһээ буряад хубсаһатай хүнүүд хүхэ дурдам хадагтайгаар («Тоонто» ансамбль») гаража, үргэн Буряад ороныгоо үргэжэ байһан бүхы бурхадта, газар дэлхэйн эзэдтэ сэржэм үргэжэ, һайндэрэй эхине арюудхаба. «Түрэл газар тухай дууе» (А. Андреевэй дуун) СССР-эй арадай артистка Г. Шойдагбаева хангюурдажа, бүхы талмайе эзэлһэн эдир артистнууд буряад хатар харуулба. Үргэн талые бүрхөөһэн үнгын сэсэгүүд мэтээр харагдаһан хатаршадай арада һууһан элдэб үнгын тугуудые, бүдүүдые баригшад түрэл республикынгаа түөө шэнжэ, шэмэглэлнүүдые, һүлдэ тэмдэгүүдые энэ үдэр харуулжал байгаа һэн, (60 жэлэймнай ойе жабхалантайгаар бэлдэһэн бэрхэ режиссер нүхэр Деминние һанаандаа оруулаа һэмди).

Буряадай морин һүлдэ-Чандаманиин жагсаал дүхэриглэн ерэжэ, удангүй манай республикын алтан соёмботой Туг (авторынь Н. Батуев) баринан бүлэг стадион дээрэ бии боложо, харагшад халуун альга ташалгаар уггаба. Санкт-Петербургын дасанай шэрээтэ Данзан-хайбзан гурбан үнгэтэй (хүхэ, шара, сагаан) һүлдэ Тугые арамнайлба. Тугта зорюулагдаһан солые СССР-эй арадай артист Дугаржап Дашиевай татахадань, хүнүүд һуурнһаа бодон ёнолжо, удаань Республикымнай Туг үргэгдэжэ, һалхинда гоё һайханаар намилзаба. Буряад Республикын Верховно Соведэй Түрүүлэгшэ Л. В. Потапов эндэ сугларагшадые, айлшадые 70 жэлэй ойгоор халуунаар амаршалаа.

Удаань, хүхэ-ногоон үнгэтэй томо гэгшын луу бии боложо, стадионние дүхэриглэжэ, дээрэнь һуугаад ябаһан хүнүүд Буряад Республикын түүхын хуудаһануудые удхалба: хонишье хайшалжа, дуушье дуулажа, дайндашье хабаадажа байһан хүнүүд харагдана. Огсомоор дуулаһан ород, буряад, шэмээшэг зон манай хани нүхэсэлые элирхэйлнэ. Алдар сууда гараһан «Агуу гоохон Ангар дүүхэй» баледнээ (1959 ондо табигдаһан) хэнэг харуулагдаба, тинхэдэ мори унаһан Энхэ-Булад баатар сэрэгшэдтэеэ ерэжэ, мэдээжэ оперохоо (1940 он) үзэгдэлнүүд урданай сагые һэргээбэ...

Улаан-Удын 1-дэхи интернат һургуулиин үхибүүд эндэ эдэбхитэйгээр хабаадаа. Ёохорой солгёон аялга доро буряад хубсаһатай залуушуул гоёор хатарба. Ортон, буряад, ород хатарнуудые хүүгэд, ехэ хүнүүд дүхэриглэн хатараа.

Хүн шубуун гарбалтай, Хүнан модон сэргэтэй...

буряад арадай һүлдэ болоһон хүн шубуун арын тайзанай һарабша дээрэ харагдаба. Угайнгаа һур һүлдые үргэжэ байһан шубуудай хатар харуулба.

Спортсменүүд, сэрэгшэд арга шадабаряа харуулжа, хүнгэн солбоноо гэршэлээ.; Иланга-яа десантнигуудай һорилго олоной анхарал татаа. Забайкалиин сэрэгэй округой ансамбль концерт харуулаа. Парашюдаар буугшадые хаража баясабабди. Буряад орондо ажаһуудаг аха дүү арадуудай хани барисаае харуулһан энэ һайндэртэ хүнүүд олоороо ерэбэ, түрэл Буряад Республикаяа артистнар, бусад зон магтан суурхуулба, хүгжэм дуугаа ханхинуулба.

Б. ЖАНЧИПОВ,
Б. ОРБОДОЕВА,
манай тусхай корр.

С. БАЛДУЕВАЙ
фото-зурагууд.

СОЁЛОЙ ҺОНИН

ГЕОРГИЙ ДАШАБЫЛОВАЙ БУЛАН

Х. Намсараевай нэрэмжэтэ уран зохёолой музейдэ урда гарагай 5-да хүн зон, уран зохёолшод, композиторнууд, журналистнууд олоороо сугларба. Юун болооб гэбэл, сагһаа урид наһа барахан Георгий Дашабыловай булан нээгдэһэн байна.

Музейн багахан нэгэ таһалгын ханаар, шэл витринэ соогуур Георгий Цыреновичэй эдир наһанай, сэрэгэй албанай, һуралсалай, ажаллажа ябаһан шатануудые харуулһан фото-зурагууд, газетэнээ хайшалжа абаһан гү, али гараараа бэшэмэл очеркнууд, өөрынь номууд, «Байгал» сэтгүүлэй дугаарнууд зоной анхарал татана.

Бэшэнэн юумэнүүдээ сохидог байһан машинкань, хубсаһаниинь, гартаа зүүжэ ябаһан часынь, авто-гуурһаниинь мэнэ орожо ерэхэеэ байһан ээзнээ хүлеэһэншүү. Теэд Георгий Дашабылов энэ таһалгада хэзээшье орожо ерэхэгүй гэжэ гэнтэ һанан гэхэдээ, досоо эльгэн хүмэреэд, аргагүй уйтай болошоно. Арба шахуу жэлдэ «Буряад үнэнэй» соёлой ба һургуулиин таһаагта хамта ажаллаһанаа һана-һанаи, экспонадуудые харанаб.

Уран зохёолой музейе даагша А. В. Банаева хуряангы үгэ хэлээд, поэт, Буряад Республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ, Буряадай журналистнуудай холбооной Я. Гашегай нэрэмжэтэ шангай лауреат байһан Георгий Дашабыловай булан нээлгэдэ зорюулагдаһан баяр ёнололые нээбэ.

Агын Буряадай автономито тойорһоо ерэһэн поэт, Россин Федерациин соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ А. Ж. Жамбалондо эгээл түрүүн үгэ үгтэжэ, тэрэ дулааханаар поэдые дурдан хэлээ.

Буряадай арадай поэт Н. Г. Дамдиновта үгэ үгтэбэ. Дан эртэ манһаа таһаржа ошоһон дүү нүхэр тухайдаа шаналалай үгэ хэлээд, Георгий Дашабыловта зорюулагдаһан буланай һанаар түхеэрэгдэһые онсолон тэмдэглэбэ. Тингээд Георгий Дашабыловай нэрые мүнхэлхэ талаар тодорхой дурадхалнуудые хэлэбэ.

Буряадай номой хэблэлэй директор И. Р. Очиров «Буряад үнэндэ» поэдтэй хамта ажаллаһанаа дурдан хөөрэбэ. Тингээд Г. Дашабыловай шэлэгдэмэл зохёолнуудые хэблэжэ гаргаха талаар номой хэблэлэй хубитаяа оруулха байһые найдуулаа.

«Буряад үнэнэй» редактор Ц. Б. Цырендоржиев, Буряадай арадай поэт Г. Г. Чимитов, Буряад Республикын Уран зохёолшодой холбооной правлениин түрүүлэгшын орлогшо Ц. Р. Галанов, Буряадай арадай поэт Д. З. Жалсараев, республикын Композиторнуудай холбооной түрүүлэгшэ Б. О. Цырендашиев, «Буряад үнэнэй» фотокорреспондент С. Ц. Балдуев, композитор Ю. И. Ирдынеев, поэт Ц. Ц. Дондогой, поэт Л. Д. Тапхаев, хуушанай журналист Д. Ж. Жугдурова, поэт, Буряадай номой хэблэлэй буряад редакциие даагша В. Б. Намсараев, Георгий Цыреновичэй хани нүхэр З. Л. Дашабылова гэгшэд үгэ хэлээ.

Уран зохёолой музейдэ Г. Ц. Дашабыловай буланай нээгдэһэн ушар хадаа поздэй түрэһөөр 55 жэлэй ойдо зорюулагдаа.

М. ДАНИЛОВА.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: «Моцарт ба Сальери» гэһэн оперодо артист Н. Волков (Моцарт) ба Россин габьяата артист Б. Петюк (Сальери) гэгшэд дуулана.

Ю. ЗЯБЛИЦЕВАЙ фото.

КОЛЛЕДЖ БОЛГОГДОБО

Буряад Республикын һуралсалай эгээл үнинэй зургаануудай нэгэн — түмэр замай транспортын техникум колледж болгогдобо. Нимэ шиндхэбэри абахын урда тээ багшанар бэлэдхэлэй ехэ хүдэлмэри хээ юм. Тэдэнэр һурагшадай эрдэм мэдэсые гүнзэгырүүлхэ гол зорилго табиһан байна. Нэгэдэхи курсын һүүлээр шалгалта амжалтатайгаар түшаагшад саашаа һураха. Харин шалгалта муугаар бариһан һурагшад техническэ мэргэжэлэй училищида орохо.

Колледжые дүүргэгшэд түмэр замай транспортда инженерэй тушаал эзэлхэ эрхэтэй. Эрхүүгэй түмэр замай транспортын инженернүүдые бэлдэдэг институдтай хэлсэһэнэй ёһоор колледж дүүргэгшэд ямаршье шалгалтагүйгөөр тус институдай 4-дэхи курсын оюутанаар абтаха аргатай гээшэ.

З. ШЕВЦОВА.

«ОЮУН БЭЛИГТЭН» ОЛОШОРОО

Буряадай телерадиокомпаниин анха түрүүшынхнээ эмхидхэһэн «Оюун бэлиг» гэһан эдир дуушадай радиоконкурсдо 200 гаран үхибүүд хабаадаһан байна. Улаан-Удэ хотын, Ивалгын Хяагтын, Мухар-Шэбэрэй, Бэшүүрэй, Хурамхаанай, Яруунын, Захааминай, Зэдын аймагуудай бэлигтэй хүүгэд бэрхэ дуушад байһаная гэршэлээ.

Хүүгэдые хамгаалгын уласхоорондын үдэртэ зорюулагдаһан энэ радиоконкурс республикымнай телерадиокомпаниин Хүүгэдэй редакциин хүдэлмэрилэгшэдэй үүсхэлээр эмхидхэгдэбэ. Энэ редакциин таһагые даагша Зоя Коногорова, редактор Любовь Цыренова гэгшэдэй эндэ бэелүүлһэн үүргэ ехэ гэжэ тэмдэглэхээр. Республикын телерадиокомпаниин олон зон эндэ хабаадаа, хүдөө нютагуудаар ябаа.

— Бэлиг талаантай үхибүүдые бэлдэнэн шэлэһэн аймагуудай захиргаанай соёлой таһагуудай хүдэлмэрилэгшэдтэ, хүгжэмэй болон искусствын хүүгэдэй һургуулиннуудай багшанартаа баяр хүргэхөөр байна. Илангаяа Ивалгын, Захааминай аймагуудай хүтэлбэрилэгшэдтэ баярай үгэнүүдые хэлэхэ байнабди. Энэ анха түрүүшымнай радиоконкурсые мүнгэ зөөреэр дэмжэһэн спонсорнууд болоһон эмхинүүдэй, нэрлэбэл, «Пакбанк» (хүтэлбэрилэгшэнь Сергей Галсанович Домшөев), «Россельхозбанк», «Мосбизнесбанк» эмхинүүдэй, мүн Закаменск хотын захиргаанай хүтэлбэрилэгшэдтэ, тиихэдэ республикын Хүүгэдэй эмхиие даагша нүхэр Марина Пузановада халуун баярые дамжуулнабди,— гэжэ энэ радиоконкурсын эмхидхэлэй комитедэй гэшүүн. Хүүгэдэй редакциие даагша З. Н. Коногорова хөөрөө һэн.

Эдир дуушадые элирүүлхэ, уран бэлигыень саашадань хүгжөөхэ, тэдэнэй бэлиг шадабариие радиогой аргаар олондо мэдээжэ болгохо, хүүгэдэй дуунуудые олошоруулха гол зорилгонуудые хараалһан энэ радиоконкурсдо бэлиг талаантай олон үхибүүд хабаадаа, субботын үглөө бүхэндэ радиогоор эндэ үндэһэ яһанай дуунуудые гүйсэдхөө.

Тодорхойлбол, 3 наһатайһаа эхилээд, 17 наһа хүртэтэр хабаадаһан үхибүүд эндэ дуулажа. түсхай жюрин гэшүүдэй анхаралда бэлиг талаангаа табяа. Жюрин түрүүлэгшэ, композитор Виктор Усович, жюрин гэшүүн. Россин арадай артистка Чимита Шанюшкина гэгшэд түгэсхэлэй концерт дээрэ (филармониин зал соо) үгэ хэлэхэдээ, бэлигтэй үхибүүд олон, тэдэнэй уран бэлигые саашадань хүгжөөхэ, хараадаа абаха шухала гэжэ тэмдэглээ һэн.

Гурбан шэглэлээр, тодорхойлбол, мүнөө үеын эстрадна. арадай, өөрын зохёоһон дуунуудые дуулаһан үхибүүд энэ конкурсдо хабаадаа. Эрхим эдир дуушад үнэтэй бэлэгүүдээр шагнагдаба. Бэшүүрэй аймагай Таня Пантелеева Ивалгын аймагай Табхар нютагай Наташа Самбуева, Мухар-Шэбэрэй аймагай Боомой Сэндэма Балданова, Яруунын Тамара, Галина, Аюша Шираповуд Лариса Шомоева гэгшэд гоёор дуулажа, шангуудта хүртөө. Эгээл бага наһатай. гурбатай, Закаменск хотын Булат Аригунов сэрэгшын дууе омог дорюуназр дуулажа, бултанда наһаагдаба.

Хурамхаанай Аргата һуриннаа ерэһэн Чингис Раднаев Таня эгэшэтэеэ гоёор дуулаба. «Океан» гэжэ ласхоорондын лагерь ошохо путёвкоор Чингис хүбүүн шагнагдаһан байна.

Оорынгөө зохёоһон дуунуудые гүйсэдхэһэн Хяагтын Эржена Доржиева, Хурамхаанай аймагай Майск тосхоной Дима Сумешков, Улаан-Удын 18-дахи һургуулиин Анжела Адаптуева, Олеся Федотова гэгшэд ехэ зохидоор дуулажа. олоной һайшаал магтаалда хүртэбэ. Буряад арадай дууе ханхинуулһан Ивалгын аймагай Оронгын Саяан Бадаевай уран бэлигые тэмдэглэхээр.

— Ехэшүүлэй, мэдээжэ эстрадна дуушадай дуунуудые үхибүүдэй дуулаһан ушарнууд хүүгэдэй дуунуудай үсөөн байһые гэршэлээ. Энэ радиоконкурс заншалта болгохо туужай жюрин гэшүүд тэмдэглээ. Жюрин гэшүүд, республикын габьяата артистка Лидия Галсанова, залуу дуушад Эржена, Саяан Жамбаловуд миндаһан дээрэ бэшэгдэнэн эдир олон дуушадые шагнажа, эрхимүүдыень шэлээ, тиин ехэ ажал хэһэндэнь баярые хүргэнэбди,— гэжэ З. Н. Коногорова тодорхойлоо һэн.

Режиссёр Содном Хажитов, эмхидхэлшэ концертые хүтэлбэрилэгшэ Лидия Батудаева, хүгжэмшэн Анаголий Бутуханов гэгшэд түгэсхэлэй концертдэ эдэбхи үүсхэл гаргаа. Хүүгэдэй уран бэлигтэй танилсуулха, аша нүлөөтэй радиоконкурсуудта хүртөө. Эгээл бага наһатай. гурбатай, Закаменск хотын Булат Аригунов сэхай жюрин гэшүүд тэмдэглээ. Жюрин гэшүүд, республикын габьяата артистка Лидия Галсанова, залуу дуушад Эржена, Саяан Жамбаловуд миндаһан дээрэ бэшэгдэнэн эдир олон дуушадые шагнажа, эрхимүүдыень шэлээ, тиин ехэ ажал хэһэндэнь баярые хүргэнэбди.— гэжэ З. Н. Коногорова тодорхойлоо һэн.

Режиссёр Содном Хажитов, эмхидхэлшэ концертые хүтэлбэрилэгшэ Лидия Батудаева, хүгжэмшэн Анаголий Бутуханов гэгшэд түгэсхэлэй концертдэ эдэбхи үүсхэл гаргаа. Хүүгэдэй уран бэлигтэй танилсуулха, аша нүлөөтэй радиоконкурсуудта хүртөө. Эгээл бага наһатай. гурбатай, Закаменск хотын Булат Аригунов сэ-

Б. ОРБОДОЕВА.

«БУРЯАД ОРОН» ТУХАЙ ҺАНАМЖА

Долоон хоног соо нэгэ удаа гарадаг «Буряад орон» гэжэ эллжэтэ теле-дамжуулгада Загарайн аймагай Дабаата нютагта түрэһэн, Буряад ороноймнай гайхамшагта бэлигтэй хүбүүдэй нэгэн болохо гомон хамба Агван-Нима Цадэбдоржиев тухай хөөрэлдөөн болоо.

Энэ дамжуулгада буддын шажанай дээдэ һургуулиин ректор Чойжо-Доржо Будаев, Ивалгын дасанай дэргэдэ нээгдэнэн Табхар һууриндахи буддын шажанай дээдэ һургуулида багшалхаяа Далай-ламын тусгаар эльгээһэн дээрэ зиндаатай Елоо римбүүшэ (Еши-Лодой). Дабаата һууринда ажаһуудаг Николай Санжиевич Буянтуев, Эрхирэг, Арьбажал, Дабаата нютагуудай буддын шажантанай бүлгэмэй түрүүлэгшэ Бадмацэрэн Шойжонимаевич Чимитов гэгшэд хабаадалсаа.

Асагадай буддын шажантанай бүлгэмэй түрүүлэгшэ Тарба Доржиевич Доржиев, Агван-Нимада зорюулагдажа баригдахаяа байһан субаргын архитектор Самбу Нимаевич Санжиев гэгшэд эскизүүдээ харуулба. Эскизүүдээ харуулжа байхадаа, Усть-Ордагай дасанай проект би хээ һэм гэжэ Санжиев мэдүүлээ һэн. Тэдэ эскизүүдыень телевизорээр хаража һуухадаа, Самбу дархан угтай хүн хаш гэжэ бодожо һуугаал һэм.

Энэ теле-дамжуулгада уригдажа ерээшэдэй хөөрэхые шагнахада, ехэ һонин байгаа. Цанид хамба Агваан Доржиев ерэхэ муу сагые мэдээд, залуу бэлигтэй хубарагуудые тэрэ холын Түбэд орондо һурахыень эльгээгээн байгаа бшуу.

20-ёод оной шэрүүн зэбүүн сагта үнэ удаанзаар түрэл Буряад ороноо гаражa ябаһан намтартай залуу хубарагуудай дунда Агван-Нима ябаа. Түбэд орон ошожо, шойрын ном (буддын шажанай философи) гүнзэгырөөр шудалжа, ламын һургуули дүүргэһэн, һаарамба дамжаада хүртэһэн байна. Агван-Нима эрдэм бэлигээрээ Түбэд орондо айхабтар алдар суутай болоожо, тэндэхи ехэ дасан хиидүүдтэ шэрээтэ хүрэтэр үндэр тушаалнуудта һууха зуураа хубарагуудта монгол хэлэ бэшэг заадаг байһан тухайнь Елоо Римбүүшэ хэлэбэ.

Санкт-Петербургын шэрээтэ бэйдаг Данзан-Хайбзан Самаев хэдэн жэлэй урда тээ Хойто-Энэдхэгэй Далай-ламын үргөө Дармасалада байхадаа, зүбшөөл абажа, Урда-Энэдхэгэй (Карнатака штат) гомон дасанда Агван-Нимада һураһан байна. Тэрэ холын дайдада дээдэ зиндаатай буряад ламын үргөөдэ манай залуу буряад ламанарай ороходо, буряадаяа амаршалһандань, ехэ хүхибэ. Самаев нютагтаа ерэхэдээ, лекци уншадаг, зоноороо библиотекэдэ уулзажа хөөрэлдэдэгынь ехэ һайшаалтай байна.

Гомон хамба Агван-Нима тухай манай залуушуул мэдэжэ абаха ёһотой гэжэ тусхай дамжуулга хэһэндэнь баяртайбди.

Энэ дамжуулгын эхилхэдэ, Хориин аймагай тогтоһоор 70 жэлэй ойн баярта зорюулагдаһан шэнэ дуунуудые шагнабабди: «Хориин аймаг» гэжэ дуунай үгэнь Н. Шабаевай, хүгжэмынь Н. Дамирановай — һонин дуун: хоёрдохинь «Хориин тохой, Хориминай» (үгэнь А Бадаевай, хүгжэмынь Ю. Ирдынеевэй), гурбадахинь — «Хориин аялга» (үгэнь Ц-Д. Дондоковагай, хүгжэмынь Ю. Ирдынеевэй). Эдэ дуунуудые Буряад Республикын. арадай артистка Хажидма Аюржанаева, Буряад Республикын габьяата артист В. Базарова, дуушан Баяр Базаров гэгшэд гүйсэдхэбэ.

Хурса, мойһон хара нюдэтэй Хажидмаагай сэнхир экранда гаража ерэхыень харабал, ехэ баярлагшаб. Яагаашье гоёор, жэнхэни буряад арадайнгаа аянгаар дуулагшаб даа! Үдэршье бүхэндэ хаража, шагнажа, байһайб гэжэ һанагшаб.

Тиихэдэ үшөө дамжуулга хэгшэ Владимир Гунзынов шадамар бэрхээр тодорхойлон хэлэнэ. Гүнзэгы удхатай уран шүлэгүүдые уншажа, дамжуулгынгаа забһарнуудые шэмэглэнэ.

«Уянга» гэжэ дамжуулгануудынь баһал зохид, шагнахада, шэхэнэй шэмэг, сэдьхэлэй баяр болоно. Ёһотойшье Буряад Республикын соёлой габьяата худэлмэрилэгшэ байнат гэжэ Владимир Цыренович Гунзыновта дуулгаха дурам хүрэнэ.

С. СКОЛЬЖИКОВА,
багша-пенсионер.

СПОРТ — СПОРТ — СПОРТ — СПОРТ

Боксоор «Байгал-93» гэжэ бүхэроссин мүрысөөн

ШАНДААҺА ШАНГАТАН ШАЛГАРБА

Залуушуулай дунда боксоор «Байгал-92» гэжэ бүхэроссин мүрысөөн дүрбэн үдэрэй туршада Буряадай худөө ажахын институдай актова танхим соо боложо дүүрэбэ. Арба гаран команды 80-яад арһан бээлэйн шадабаритад ринг дээрэ гаража, хабаяа туршаһан байна.

Дэлгүүрэй экономикын мүнөөнэй хүндэ хүшэр сагта нимэ ехэ мүрысөө үнгэргэхын тула нэн түрүүн горитой мүнгэ зөөри хэрэгтэй бшуу. Энэ талаар спонсорнууд ехэ туһа хүргэбэ. «Аэлита» гэжэ эрдэмэй-үйлэдбэриин предприяти, Улаан-Удын авиационно үйлэдбэриин нэгэдэлэй «Гонг» гэдэг спортын клуб, Хяагтын плавико-шпадай уурхайн дирекци болон профсоюзай эмхи, Муйскын районой спорткомитет болон бусадшье акционернэ бүлгэмүүд, бага предприятинууд мүнгэ зөөреэр туһалһан, шангуудые тогтоһон байха юм. Эдэнэй үргэмжэ, туһаламжаар, үршөөл хайраар мүрысөөн яһала һайнаар үнгэргэгдөө гэжэ тэмдэглэлтэй.

48 килограмм. Манай республикын бэлигтэй бэрхэ тренернүүдэй нэгэн болохо Д. Д. Бабудоржиевай Һурган һориодог Баяр Ринчинов Ангарск хотоһоо ерэһэн Денис Сафоновтой тулалдахадаа, онсо өөрын арга дүрэтэй боксер боложо ябаһанаа харуулаа. Тингэжэ Б. Ринчинов 4:1 тоотойгоор илажа, бүхэроссин мүрысөөнэй чемпион болобо.

Удаадахи шэгнүүртэ Закаменск хотын түлөөлэгшэ Амур Данзанов Улаан-Удын «Алтан бээлэй» гэжэ спортын клубай гэшүүн Сергей Болдошкиновтой тулалдахадаа, нүгөөдэһөө бар хүсөөрөө булюу байба. Тингэжэ тэрэ шүүжэ гарахадаа, урдаа табиһан зорилгоёо бэелүүлээ гэжэ хэлэлтэй. В. Кислиденко (Ангарск). Н. Королев (Краснокаменск) гэгшэд гурбадахи һууринуудые эзэлээ.

Саашанхи хоёр шэгнүүртэ манай республикын боксернууд шалгарба. Эдэмнай хэд бэ гэхэдэ, Баяр Дондоков, Зоригто Очиров гэгшэд болоно. Яруунын аймагай Мужыхын дунда һургуули дүүрэгэн Баяр Дондоков Алексей Белобородовтой тулалдахадаа, жэншэдгүй һайн хамгаалалтатай, бушуу түргэн добтолготой байһанаа харуулжа, сугларагшадай зүгһөө халуун альга ташалгаар угтагдаба. «Алтан бээлэй» гэжэ спортын клубай гэшүүн Зоригто Очиров профсоюзуудай спортын бүлгэмэй Россин советэй мүрысөөндэ мүнгэн медальяар шагнагдаһан, Сибирь болон Алас-Дурна зүгэй зоныг нааданда гурбадахи һуури эзэлһэн юм. Тренернүүд Валерий Галдановай, Сергей Банзаракцаевай һурагша З. Очиров зоныг чемпион, Россин түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөндэ мүнгэн медальда хүртэгшэ А. Савлуугтай (Шэтэ) һүүлшын уулзалгада тулалдахадаа, тактическа зүб арга хэрэглээ гэжэ һанагдана. Тэнсүү шанга тэмсэлэй дүүрэхэдэ, судьяпар манай спортсмендэ илалта олгобо. Саашадаа зүб мүрөөр һуралсал һорилго хабэл, хүбүүднай ехэ ерэдүйтэй байһанда бэталаа.

60 килограмм. Саха (Ямад) Республикын суглуулагдамал командын гэшүүн Ринат Хабибулин Новокузнецк хотодо «Динамо» бүлгэмэй Россин советэй чемпион болоһон, залуушуулай дунда боксоор дэлхэйн түрүү һуури эзэлхын түлөө шэлэн абалгын мүрысөөндэ хабаадаһан намтартай. 18-тай боложо ябаһан залуу хүбүүн ехэ хүсэл зоригтой дээрэһээ бүхы уулзалгануудтаа хүсэ шадалаа сүм элсүүлдэг байһаараа бусадһаа шалгардаг юм. Манай рингдэ дүрбэ дахин гаража тулалдахадаа, раундһаа раундда улам эршэдэжэ, Баяр Хандаевые (Мужыха), Владимир Станевичые (Шэтэ), Леонид Дулмаевые (Закаменск), шүүгээд, һүүлшын удэр Эдуард Заугаровые (Улаан-Удэ) илаһан байгаа. Һалгайбша Э. Заугаров түрүүшээр ябала һайнаар добтолжо ябатараа, саашадаа нүгөөдынгөө эршэмтэй добтолые дабажа шадабагүй.

— Хоёрдохи дундууршаг шэгнүүртэ спортын мастерта кандидадууд Константин Сумароков (Шэтэ) Вадим Федяев (Улаан-Үдэ) хоёр рингдэ уригдана,—гэжэ микрофоноор соносхоходонь, танхим соогуур альга ташалга аадар бороо шэнгеэр шааяшаба. Энэншье гайхалтай бэшэ. Ушарынь юуб гэхэдэ, бэлигтэй бэрхэ боксернууд урда үдэрнүүдтэнь бүхы арга шадабаряа харуулжа, сугларагшадай магтаал һайшаалда хүртэжэ үрдиһэн байгаа. Буряадай худөө ажахын институдай студент В. Федяев 1991 ондо СССР-ёй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөндэ илалта туйлаһан, залуушуулай дунда СССР-эй чемпионадта хабаадаһан юм. Тиимэһээ тэрэ бэлэхэнээр илажа гараха аабза гэжэ сугларагшадай зариманиинь һанаһаншье байжа болохо. Зүгөөр Шэтын областнин чемпион Константин Сумароков нэгэдэхи раундда шүүгдэбэшье, саашадаа нүгөөдынгөө арга дүрэдэ дадажа, һалгай гарайнь мэргэн сохилтоһоо булгаалан наадажа, ринг дээрэхи байдалые адли тэгшэ болгохые оролдоһон байха юм. Энэ хадаа мүрысөөнэй эгээл гоё һайхан туладаан болоо гэхэдэ алдуутай бэшэ. Теэд Вадим Федяевай илалтада маргаха хүн олдобогүй. Тингэжэ В. Федяев мүрысөөнэй эрхим бэрхэ боксер гээд тоологдон, Буряад ороной бэлигтэй бэрхэ боксер Бадма Батуевай дурасхаалда «Аэлита» гэжэ эрдэмэй-үйлэдбэриин предприятиин тогтоһон тусхай шанда—Японой фирмын хоёр кассетэтэй магнитофондо хүртэбэ.

Бусад шэгнүүрнүүдтэ Максим Маслов (Ангарск)—Андрей Меркуловые (Красноярск), Александр Винокуров (Шэтэ)—Виталий Сафошиниие (Краснокаменск), Евгений Копылов (Шелехов)—Вадим Батуриниие (Улаан-Үдэ), Алексей Кривоносов (Красноярск) Вячеслав Яковлевые (Краснокаменск) илажа, бүхэроссин мүрысөөнэй чемпионууд болоо.

Мүрысөөнэй дүнгүүдые согсолходо, түгэсхэлэй мүрысөөндэ хабаадагшад тус тустаа гурба дахин рингдэ гаража, тулалдаһан байгаа һаа, Россин спортын мастерай норматив дүүргэбэ. Манай республикын 7 хүбүүд, тусхайлбал, Б. Ринчинов, А. Данзанов, С. Болдошкинов, А. Белобородов, Б. Дондоков, З. Очиров, В. Федяев гэгшэд урдаа табиһан нангин зорилгодоо хүрэжэ, Россин Федерациин спортын мастерай норматив дүүргээ. Энэ амжалтаарнь эдир хүбүүд болон тэдэнэй тренернүүдые халуунаар амаршалаад, саашадаа бүри ехэ амжалта туйлахыень үреэнэбди.

Илагшадта Физическэ культура ба спортын талаар республикын гүрэнэй комитедэй дипломууд, мүнгэн шангууд, спонсорнуудай тогтоһон тусхай бэлэгүүд барюулагдаһан байна.

Үшөө тиихэдэ юун тухай хэлэлтэйб гэхэдэ, энэ жэлдэ манай бүхэроссин заншалта мүрысөөндэ ямараар бэлэдхэлэй хэгдэжэ байһан тухай республикын газетэнүүдтэ, радио болон телевиденеэр мүртэй соносхол хэгдээгүй. Мүнөөнэй хүндэ хүшэр сагта мүнгэ зөөриин хэды дуталдажа байгаашье һаань, иншэ тиишэнь уряалнуудые эльгээжэ, урдандаа хабаададаг байһан Монголой, Хитадай Арадай Республикын, Өбэр-Монголой, мүн урдань СССР-тэ ородог байһан республикануудай командануудые саашадаа хабаадуулжа, бүхэроссин заншалта мүрысөөнэйнгөө нэрэ хүндые һэргээхэ шухала.

Б-М. ЖИГЖИТОВ.

02 МЭДЭЭСЭНЭ

АРХИИН ОХИНДО ДАШУУРААД...

Июнийн 14-һөө 21 хүрэтэр. Энэ долоон хоног соо урда долоонойхидо орходоо хулгай хэхэ. тонохо ушарнуудай (11 ба 22) үсөөрбэшье, алуулһан, носуулһан хүнүүдэй тоо олон болоһон байна. Хэрбээ түрүүн 4 хүн алуулһан һаа, энэ үе соо аяар 13 хүн алуулаа.

Хүсэ шадал багатай гэжэ тоологдодог эхэнэрнүүднай энэ долоон хоног соо «онсо шалгарба» гээшэ ха. Тэдэнэр хулуухаһаа эхилээд, алаха хүрэтэр гэмтэ ябадал хээд байна. Эндэ элдэб шалтагаанууд байгаа юм бээ. Тингэбэшье баримта гээшэмнай яахыншье аргагүй ааб даа.

Хэдэн жэшээ дүрдая. Кирзаводто ажаһуудаг, хүтагаар хүндөөр хадхуулһан хүн июнийн 14-нэй үдэшэ больницада асарагдаа. Ушарынь мэдэгдэхэдээ, хамта архи уулаһан эхэнэрынь жүтөөрхэһэн бээрээ тэрэнээ хадхаһан байгаа.

Эгээл нимэ ушар Загарайн аймагай Шэнэ-Бэрээн һуурида июнийн 16-да болоо. Гушаад наһанай эрэ эхэнэр хоёр хамта архидаад, мүн лэ эхэнэрынь баһа атаа жүтөөн дээрэһээ эрэеэ хадхажа, больницада оруулһан байха юм.

Улаан-Удын Железнодорожно районой 101-дэхи магазиниие даагшын орлогшоһоо милицийн таһагта мэдүүлгэ оробо. «Штукатурщэрдэгшээр хүдэлдэг нүхэр һамгаитаяа хухижэ, архидажа байтарни, тэрэмни гэнтэ алтан бэһэлигүүдыем, хүзүүндээ зүүдэг алтан зүүдхэлыем хүсөөрөө буляажа абаа»,—гэжэ гэрэй эзэн эхэнэр мэдүүлһэн байба. Буляажа абагша баригдаа. Зөөринь эзэндэнь бусаагдаа.

Гүрэнэй болон хубиин зөөриин хулгайда орохо ушарнууд үргэлжэлһөөр. Олонхи ушарта тэдэ баригданагүй, олдоногүй.

Хүнэй гэрэй үүдэ, сонхо эбдэжэ, түлхюур тааруулжа хулууха ябадалнууд үсөөн бэшэ дайралдаһаар. Эзэнэйнь хараһаар байтар юумыень абаад гүйшэхэ ушарнууд Улаан-Удын түб дэлгүүр дээрэ олон боложо байна.

Гүрэнэй болон нинтын зөөриие хулгайлхаяа ороходоо, тонуулшад шэл эбдэхэ, түмэр тайрахаһаа эхилээд, гэрэй орой болон ханануудые нүхэлдэг болонхой.

Дивизионная станци дээрэхи складта орогшод хирпинсэ ханыень задалжа, дуран соогоо аашалһан байна. Хулгайшад тэндэһээ 21 урбуулга дэгэл, Италиин сабхи (эхэнэрэй), туфлинууд болон спортивна хубсаһа абажа ариласа. Энэ хэрэгээр мүрдэлгэ боложо байна.

Дурдагдаһан долоон хоног соо республикымнай харгы замууд дээрэ 20 усал тохёолдобо. 12 хүн үхэһэн, 20-ниинь хүндөөр шархатаһан байха юм. Гурбан газарта түймэр гараа. 7 хүн усалтаа. тиихэдэ 15 хүн өөртөө гар хүрөө, үхэһэн хүнэй 30 бэе олдоо.

Жэжэ хулиган ааша гарганан 84, гэр бүлэ соогоо шууяһан, наншалдаа үүдхэһэн 71 хүн милицийн таһагуудта асарагдаа, 329 һогтуушуул элүүр болгодог зургаанда орожо гараһан байна.

Буряад Республикын МВД-гэй хэблэлэй албан.

Редакторай орлогшо
С. Д. РИНЧИНОВ.

РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: ЦЫРЕНДОРЖИЕВ Ц. Б. (редактор), ДАШЕЕВА Г. Х., ДОНДОГОЙ Ц. Ц., ЖИГЖИТОВ Б-М. Ж. (харюусалгата секретарь), НИМАЕВ П. Н. (редакторай орлогшо), ОЧИРОВ С. Д., ТОКТОХОЕВА В. Э.

Эмхидхэн байгуулагшад — Буряад Республикын Верховно Совет, Буряад Республикын Министрнүүдэй Совет, Бүгэдэ буряадуудай үндэһэн соёлой эблэл болон редакциин ажалша коллектив.

Манай адрес:
670000. Улаан-Удэ, Капая дарашвилиин үлбэ, 23 «Буряад үнэнэ» газетын редакци.

Редакциин телефонууд: редакторай—2-50-96, приемныи — 2-54-54, редакторай орлогшоноой — 2-68-08, 2-62-62, харюусалгата секретариин—2-50-52, секретариадай—2-66-76, таһагууд: соседуудэй үдэлмэриин ба иимтын эмхинуудэй —2-55-97 (даагшань), 2-61-35, 2-56-23, социально-экономическа—2-64-36, (даагшань), 2-63-86, 2-67-81, 2-61-35, соёлой эрдэмэй болон һургуулиннуудай—2-60-21 (даагшань), 2-57-63; 2-67-81 олониитын үдэлмэриин ба мэдээсэлэй— 2-54-93 (даагшань), 2-34-05, 2-69-58; оршуулгын—2-60-91; корректорнүүдэй—2-33-61, хэблэлдэ бэлдэгшэдэй — —2-35-95. Манай корреспондентнүүд: Агинскда — 3-42-19, Закаменскда —30-61, Хориндо —2-31-67. Буряад Республикын Министрнүүдэй Советэй хэблэлэй телефонууд: директор—2-49-94, бухгалтери— —2-23-67 вахта—2-56-62.

Газетэ хэблэлэй 2 хуулаһаа хэмжээтэй Индекс 50901. Хэһэг 7500.
Стереотипта тушаагдаһан саг: 19.20.

Буряад Республикын Хэблэлэй ба олондо мэдээсэлгын министерствэдэ 69-дэхи номертойгоор бүрдхэлдэ абтанхай.
Газетэ республиканска типографида хэблэгдээ. Директорэйнь телефон 2-40-45.